Inozemska izdaja
Spedizione in abbonamento postale — Pubblicità ridotta — Prezzo in contanti

Leto XXIII., št. 112 — Ljubljana, torek 18. maja 1943-XXI — Cena cent. 80

Uprav.: Ljubljana, Puccinijeva ulica 5. Telefon št. 31-22, 31-23, 31-24
Inseratni oddelek: Ljubljana, Puccinijeva ulica 5 — Telefon št. 31-25, 31-26
Podružnica Novo mesto: Ljubljanska cesta 42
Računi: za Ljubljansko pokrajino pri poštnočekovnem zavodu št. 17.749, za ostale kraje Italije Servizio Conti. Corr. Post. No 11-3118
IZKLJUČNO ZASTOPSTVO za oglase in Kr. Italije in inozemstva ima Unione Pubblicità Italiana S. A. MILANO

JUTRO

Izhaja vsak dan zjutraj razen ponedeljka. Naročnina znaša mesečno Lir 18.—, za inozemstvo vključno s »Ponedeljkovim jutrom« Lir 36.50.
Uredništvo: Ljubljana, Puccinijeva ulica štev. 5, telefon štev. 31-22, 31-23, 31-24.
Rokopisi se ne vračajo.
CONCESSIONARIA ESCLUSIVA per la pubblicità di provenienza italiana ed estera: Unione Pubblicità Italiana S. A. MILANO

Bombardiranje alžirskih luk

Glavni stan italijanskih Oboroženih sil je objavil 17. maja naslednje 1087. vojno poročilo:

Italijanski in nemški letalski oddelki so z dobrim uspehom napadali alžirske luke.

Snoči so sovražna letala priletela nad Rim in kasneje odvrgla bombe v okolišu Ostije. Bilo je nekaj škode in nekoliko ranjenih.

Osemnajstletnica gozdne Milice

Rim, 16. maja. s. Gozdna milica je proslavila 18letnico ustanovitve, ne da bi prekinila plodno delo svojih centurij. Opravljajoč napor, ki je v najtesnejši zvezi z vojnimi dogodki, je ta ponosna in žilava specialna Milica v 18 letih dokazala, da je vredna nalog, ki so ji bile poverjene. Skrbno bdi nad gozdnim premoženjem naroda in se obenem junaško udejstvuje v vojni. Odlikuje se z napadalnim zagonom svojih legionarjev ter žanje občudovanje in priznanje vseh Italijanov.

Ob obletnici se je poveljnik gozdne Milice podal z zastopstvom oficirjev na generalno poveljništvo Milice, kjer se je poklonil v svetišču padlih legionarjev. Šef glavnega stana Milice je nato sprejel oficirje, jih pohvalil ter je vroče čestital gozdnim Črnim srajcam.

General Galbiati je takole brzojavil: »Ob 18letnici gozdne Milice pošiljam voščilo »A noi!« legionarjem, ki se z nepremenljivim duhom žrtvujejo, menjajoče udejstvujejo na bojiščih in pri delu za večjo moč fašistične Italije.«

Pogreb italijanskega konzula v Bordeauxu

Bordeaux, 15. maja s. Ob prisotnosti barona Tallarica z italijanskega veleposlaništva v Parizu, ter zastopnika zunanjega ministrstva in drugih odličnikov je bil pokopan konzul Italije Luigi Drago. Navzoči so bili tudi zastopniki nemških vojaških oblasti in francoskih civilnih oblasti ter množica v Bordeauxu in okolici živečih Italijanov.

Letalski napadi na nezaščitena mesta

ne bodo strli odpornosti in borbenosti italijanskega naroda

Rim, 15. maja. Italijansko vojno poročilo št. 1085. poroča, da je število civilnih žrtev divjega ameriškega letalskega napada na Civitavecchijo naraslo na 174 mrtvih in 300 ranjenih. Tako se je tudi ta luka, severnozapadno od večnega mesta Rima, uvrstila v seznam onih mučeniških mest, ki trpe pod okrutnim načinom bojevanja anglosaških letalcev. Delovanje teh poznamo že iz ponovnih napadov na Palermo, Messino, Trapani, Catanijo, Cagliari, Grossetto in cel niz drugih mest, ki so okusila anglosaški onemogli bes in okrutnost.

Človek si ne more predstavljati večje propadlosti, kakor je ta, da se najde vojni letalec, ki mu je tako malo mar vojaške in narodne časti, da mu je postalo rušenje nezaščitenih krajev, ubijanje nedolžnih, neoboroženih prebivalcev, žena in otrok nekak sport. Žalostna slava podjetij te vrste je pridržana izključno anglosaškim letalcem, katerih vrhovno poveljništvo si morda domišlja, da bo s takimi divjaškimi napadi izpodkopalo borbenost italijanskega naroda. Vse to divjanje je povzročilo, da se je italijanski narod še tesneje strnil okoli zastav Domovine, da je še trdneje odločen ne popustiti do zmagovitega konca. Prebivalstvo Italije prenaša s ponosom težko preizkušnjo, kajti zgodovina italijanskega naroda kaže, da je rimski človek že iz neprimerno hujših težav izšel vedno z dvignjeno glavo in da njegov duh nikoli ni klonil.

Pri svojih poletih proti Sardiniji so se anglosaški letalci s posebno skrbjo lotevali le onih mest in vasi, ki so središča kmetijstva in predstavljajo sedaj tako lahak cilj težko oboroženim letalom. Tu so anglosaška letala izvršila vrsta napadov izrazito ustrahovalnega značaja ter so pomorila mnogo neoborožencev, žena, starcev in otrok. Šest ur so »junaki« britanskega letalstva metali bombe, katerih eksplozije so odpihovale siromašne kmečke hišice. Rušine bombe so padale tudi v mandeljnove nasade in poškodovale drevesa. Pri tem so povzročile tudi več žrtev med kmeti in pastirji.

Tudi iz Reggia v Calabriji poročajo o tej uničevalni strasti anglosaških letalcev. Odprto mesto je bilo zadnje dni vsaj trikrat napadeno iz zraka. Letala so metala zloglasna nalivna peresa na mesto in okolico, proti 11. uri 6. t. m. pa je sovražnik v dveh zaporednih valovih brezobzirno metal svoj ubijalski tovor na hiše, na šole, na zavetišča in na cerkve. Nekaj bomb je zadelo celo nadškofijski dvorec in semenišče, kjer je bilo ubitih nekoliko mladih semeniščnikov. Prav tisto uro je škof imel slovesno zadušnico v spomin neki žrtvi. Množica vernikov se je udeležila slovesnosti. Kakor dež gosto so padale bombe okoli škofa, ki pa je z izredno mirnostjo nadaljeval obred in s tem dajal zgovoren dokaz dostojanstva in poguma. Po službi božji je škof podelil odvezo vsem vernikom, ki so bili v nevarnosti, da jih vsak trenutek lahko zadene smrt.

Prazno je tedaj govoričenje Anglosasov; italijanski narod je sprejel vsiljeno mu borbo in z ogorčenjem obsoja prezira vredno početje sovražnika, ki si tako brezobzirno omadežuje svojo vojaško čast in svoj narodni ščit. Z globokim prezirom njegovih mednarodnemu pravu in človečanski dostojanstvenosti nasprotujočih napadov stoji Italija trdna in prizadeta mesta se ponašajo z odlikovanjem ter častnim pridevkom vojnega pohabljenca. To je najdostojnejši odgovor anglosaških okrutnosti, ki si je s takim divjaškim početjem zaslužila zaničevanje vsega omikanega sveta. (Il Picolo.)

Proračunsko poročilo ministrstva za finance

Rim, 16. maja. s. Senatu je bilo predloženo proračunsko poročilo finančnega ministrstva za leto 1943-44 ter zaključno poročilo državne uprave. Senator Melolaghi, poročevalec o proračunu finančnega ministrstva, je opozoril na velika vprašanja, ki jih je morala financa reševati za vzdrževanje vojne, ter je pripomnil, da bodo ta vprašanja rešena z manjšimi žrtvami vseh, če bo patriotizem italijanskega naroda podpiral državno akcijo, sprejemajoč z disciplino omejitve v potrošnji in zaupajoč državi svoje prihranke. Glede najnovejših finančnih ukrepov je poročevalec opozoril na potrebo povišanja direktnih davkov. Ob zaključku je omenil, da zagotavlja povečani donos v celoti tudi po vojni izpolnjevanje prevzetih obveznosti. Poročevalec je končno poveličeval odpor italijanskega naroda tudi na finančnem področju.

Poročevalec senator Flora je poročal zatem o računskih zaključkih za l. 1941-42.

Uspešni nemški napadi pri Velikih Lukah

Uničevanje sovjetskih železnic — 17 angleških letal sestreljenih nad zapadno Nemčijo

Iz Hitlerjevega glavnega stana, 17. maja. Vrhovno poveljništvo nemške vojske je objavilo danes naslednje poročilo:

S področja okrog Velikih Luk poročajo o uspešnem lastnem bojnem delovanju. V raznih drugih odsekih vzhodne fronte so nemške napadalne čete nepričakovano vdrle v sovražne postojanke, razdejale številne bojne postojanke ter privedle ujetnike in plen. Posamezni sovjetski napadi so bili zavrnjeni deloma v sodelovanju z letalstvom.

Pri načrtnem obstreljevanju sovražnega dovoza v južnem in srednjem odseku vzhodne fronte so nemška bojna letala tudi včeraj z uničujočim učinkom obstreljevala železniške postaje in veliko število vojaških vlakov vseh vrst.

Šibke angleške letalske sile so preteklo noč prodrle nad nemško ozemlje in vrgle na nekatere kraje majhno število rušilnih bomb. Poškodovani sta bili dve dolinski zapori, silne množine vode, ki se je razlila zaradi teh poškodb, pa so povzročile težke izgube med civilnim prebivalstvom. Osem napadajočih letal je bilo sestreljenih, 9 nadaljnjih sovražnih letal pa uničenih nad zasedenim zapadnim ozemljem, izmed njih eno po zaslugi oddelkov kopne vojske.

Nemška brza bojna letala so v noči na 17. maja več ur nepretrgoma napadala vojaško važne posamezne cilje na področju Londona z bombami težkega kalibra. Dva lastni letali se nista vrnili s tega napada.

Višji narednik Kurt Jorg je v eni noči sestrelil 4 sovjetske bombnike.

Pred novimi velikimi spopadi na vzhodu

Berlin, 17. maja s. Ojačenje oborožene izvidniške delavnosti vzdolž vsega vzhodnega bojišča od Baltika do Črnega morja, predvsem pa čudovito naraščanje letalskih akcij nakazuje, da smo tik pred ogromno bitko na tem prostoru. Na stotine divizij je pripravljenih za napad ali obrambo. Kdo bo prvi napadel? Kje bo izvršen novi napad? Kakšen bi utegnil biti razvoj novih operacij? Ali se bo šibkejši zopet oprijel prožne obrambe ali se bo vrgel sovražniku z vso silo nasproti? Na ta in podobna vprašanja, piše vojaški sotrudnik dunajskega lista »Neues Wiener Tagblatt«, skušajo odgovoriti tisti, ki so iz tega ali onega razloga vznemirjeni, namreč boljševiki in njihovi anglosaški zavezniki. Značilna je v tem pogledu beležka glavnega glasila rdeče vojske, ki ne more prikriti zaskrbljenosti zaradi presenečenj, ki jih nemško vrhovno poveljništvo prav gotovo pripravlja.

Nam pa, pripominja nemški pisec, se zaradi takšnih vprašanj ni treba vznemirjat.. Mi smo popolnoma mirni in zaupamo prav tako letos kakor lansko poletje. Za nas ni važno, kdo bo prvi napadel, ali pa to, kako bo sovražnik odgovoril. Za nas je važna le gotovost, da bo Hitler prav gotovo dal povelje za napad, da bo ta napad izvršen ob pravem času in na pravem mestu in da bodo takoj boljševiškemu kolosu prizadejani novi smrtonosni udarci, pa naj se ta odloči za taktiko prožne obrambe ali če sprejme bitko.

Prav te dni smo opustili preveč izpostavljene postojanke, ki bi jih ne mogli neskončno držati. Navzlic temu pa je splošni strateški položaj ostal neizpremenjen, pa naj trdi angleška propaganda kar hoče, ker ne ve, kako naj bi ocenila prelahko zmago in je zato zamenjala karte na mizi tako, da sedaj že sama zanikuje, kar je še pred nekaj tedni trdila v svojih komentarjih. Ne trudi se namreč več dokazovati, da so hoteli Nemci ohraniti tuniško mostišče do septembra, češ, da so s tem hoteli osredotočiti glavne sile na vzhodu, ne da bi jih preveč razprševali drugod.

Bilo bi odveč poudarjati, da bi bil moral biti Tunis — po načrtih, izdelanih v Casablanci — likviran že preteklo zimo. Zavlačevalna taktika osnih čet je spremenila te načrte, kar dokazuje med drugim okolnost, da sta Churchill in Roosevelt smatrala za potrebno, da se zopet sestaneta in nanovo proučita položaj, da bi pripravila nove načrte, toda odpor italijanskih in nemških vojakov ni le prevrgel anglosaških načrtov, teveč je Osi omogočil priprave za nove zmagovite akcije na vzhodu in za izpopolnitev velikih obrambnih naprav, ki so spremenile Evropo v zares nezavzetno trdnjavo. Ako pa zaupamo, to še ne pomeni, da se predajamo utvaram. Nemci prav dobro vedo, da jih čakajo še zelo hude preizkušnje. Sovražnik na vzhodu je še zelo močan, razpolaga z velikimi rezervami in boril se bo še nadalje s fanatično srditostjo, opogumljen po uspehih pretekle zime. Tudi Anglosasi bodo poskušali napraviti kje vdor v mogočno evropsko trdnjavo, ker pa bo tak poskus zanesljivo strt, bodo nedvomno povečali svoje divjaške terorjstične napade na italijanska in nemška mesta. Vse to prav dobro vemo, vemo pa tudi, da bo naposled zmagalo orožje protiboljševiške in protibritanske koalicije, tisto močno orožje, ki ga bodo sukali ljudje, ki se ne bore kot »roboti« v smislu moskovskega brezobzirnega materijalizma, ali plačanci anglosaškega kapitalizma, temveč kot borci za svetle ideale: večjo socialno, posamično in kolektivno pravičnost za vsakega državljana posebej in narod.

Pozornost zasluži tudi članek posebnega poročevalca lista »Völkischer Beobachter« Gerharda Emskötterja, v kolikor namiguje na presenečenja, ki jih po pisanju »Krasne zvezde« pripravlja nemško vrhovno poveljništvo. Prav za prav ne gre za nikaka nova presenečenja, kajti »Tiger« — govori se namreč prav o novem težkem tipu tankov — se je že pojavil na raznih bojiščih na vzhodu in v Afriki. Presenečenje naj bi bilo kvečjemu v novih ogromnih tankovskih kolosih, ki naj bi bili uporabljeni v prihodnjih akcijah in proti katerim bi boljševiki brškone ne mogli postaviti drugega kakor svoje stare tipe tankov »T 34« in britanski tank »Mak 4«.

Od nekega drugega vojnega poročevalca se v zvezi s tem doznava, da je bilo pri slehernem polku sovjetske pehote najprej 80 do 100 oklopnih edinic. Med tem je bilo to število znatno povišano, kar nam pojasnjuje ogromno uničevanje tankov, ki jih boljševiki prav nič ne varčujejo. Tudi tu se uveljavlja količina na škodo kakovosti. Doslej se je nasproti Nemcem izkazal samo sovjetski tank »T 34«. Sicer pa ni dovolj danes razpolagati z močno tankovsko orožje, ki ga sovjetska vojska nima kovsko orožje, ki ga svjetska vojska nima v zadostni meri. Njene rezerve topov vseh kalibrov so sicer zelo velike, toda nobeden izmed teh topov se ni izkazal v najtežjih nalogah. Tako je na primer »Tiger« vzdržal napade cele topovske baterije, dočim je lahko prebil njegov oklep samo neki poljski top, v kolikor je njegov strel seveda zadel. (Il Piccolo.)

Taktika sovjetske zunanje politike

Razkritja nemškega tiska o zanesljivosti pogodb s Sovjetsko zvezo

Berlin, 13. maja. s. Nemški tisk je danes v celoti objavil izjave gospe Kolontajeve, diplomatske zastopnice Sovjetske zveze v Stockholmu, in izjave podtajnika komunistične stranke Kaganovića o ciljih in taktiki sovjetske zunanje politike. Izjave so bile podane omejeni skupini izredno zaupnih ljudi v januarju l. 1933. Te izjave je v izvirnem besedilu poslal tedanji francoski poslanik na Švedskem, Gaussen, francoskemu zunanjemu ministru in so jih našli v arhivih zunanjega ministrstva. Oba govora, piše danes nemška politično-diplomatska korespondenca v svojem dolgem poročilu, sta tudi danes nad vse aktualni, v kolikor dogodki zadnjih 10 let ustrezajo načelom, katere sta tedaj obrazložila Kolontajeva in Kaganović.

Bistvo obeh govorov so zatrjevana zvestoba sovjetske zunanje politike pogodbam ter sistemi in cilji boljševiške svetovne revolucije. Z doslej nepoznano brutalnostjo se v teh dokumentih razpravlja o glavnih načelih in sicer:

1. Da Sovjetska zveza lahko zaključi z meščanskimi državami kakršnokoli pogodbo, trdno je odločena kršiti jo v katerem koli trenutku, ki se ji zdi primeren in koristen njenim ciljem v svrho oškodovanja druge podpisnice. To načelo je najboljši odgovor na vprašanje o vrednosti sklepanja pogodb s Sovjetsko zvezo in o veri, ki se lahko pripiše njenemu podpisu.

2. Da se mora Sovjetska zveza za dosego razkrojevanja narodnih držav s pomočjo svetovne revolucije vmešati brezvestno v katerokoli notranjo zadevo narodov, poslužujoč se vseh skupin, ki se lahko porabijo za cilje svetovne revolucije.

Zlasti Kaganovićev govor predstavlja po poročilu nemške politično-diplomatske korespondence neke vrste načrt službenega reda za predstražo boljševiške svetovne revolucije. V njem so navedene vse države na svetu s stališča razvoja svetovne revolucije in poveličuje se v superlativih »čudovita taktika« žida Litvinova, ki je označen za »neprekosljivega mojstra« v umetnosti zameglevanja in uspavanja podpisnic. Proučujoč položaj Evrope in podrobno govoreč o Italiji glede na tedanjo dobo, namreč v l. 1933, zatrjuje Kaganović po kratkem prikazu pogodb med Francijo in Nemčijo in prejšnjem sporazumu med Nemčijo in Anglijo, pod režimom Brüninga, da sporazum vendarle ni bil popoln brez Italije. V nadaljnjem nadaljuje Kaganović takole z ozirom na sklenitev pogodb in sodelovanja Sovjetske zveze na konferencah in mednarodnih sestankih: Naše sodelovanje v ženevskih operetah, v komediji za razorožitev, na kongresih za nafto in pri drugih fazah in veseloigrah, ki so predmet živahnih kritik s strani stranke, je samo izraz taktike, ki se izvaja v skladu z navodili političnega urada in katerih namen je, opipati žilo nasprotnikom. Kapitalisti hlinijo, da nam verjamejo, mi pa hlinimo, da se predajamo njihovi igri in tako bo zmagal oni, ki bo imel boljše živce in hladnejšo kri.

O istem vprašanju sklepanja mednarodnih pogodb in njihove vrednosti je izjavlia po sovjetskem političnem pojmovanju gospa Kolontajeva: Podpisali smo zavezniške pogodbe in jih bomo še podpisali, ne da bi se približali zmagovitim državam, s katerimi ne moremo imeti skupnih interesov, temveč samo zato, da bi odvrnili pozornost teh držav, ko se bo pokazala potreba po politiki v prid proletarijata.

Monakovo, 15. maja. s. »Abendzeitung« piše v nekem članku o dveh tajnih poročilih, ki jih je poslal l. 1933. svoji vladi francoski poslanik na Švedskem, Caussen, glede nekih tedanjih izjav sovjetske poslanice na Švedskem, Kolontajevne, kakor tudi glede izjave mogočnega kremeljskega Žida Gekanoviča o veljavnosti pogodb, ki so jih Sovjeti podpisali z buržujskimi silami, in poudarja nezaslišani cinizem teh izjav, kakor tudi sleparske boljševiške zunanje politike. Ne smemo pozabiti, pravi list, da segata obe listini v l. 1933, ko sta bili Francija in Anglija na videz še nasprotnici Sovjetske zveze. Čeprav so v Parizu in Londonu vedeli, kolike vrednosti so mednarodne obveznosti, ki jih podpisujejo boljševiki, je začela Anglija, brškone zavoljo svojega velikega sovraštva proti narodnosocialistični Nemčiji, že tedaj pod židovskim pritiskom snovati sporazum z Moskvo. Tako je Eden v maju l. 1942., ko je podpisal za Veliko Britanijo angleško-sovjetsko pogodbo, prav dobro vedel, koliko je vreden podpis Molotova. Sovjetska zveza jo je podpisala samo zato, da bi mogla pod varljivim plaščem prijateljske pogodbe okrepiti svojo komunistično agitacijo v Angliji, in uspehi, ki jih je pričakovala, niso izostali. Komunizem je uresničil svoj največji razmah prav v Veliki Britaniji, kjer je postala celo vlada pasivno orožje Kremlja. Židje v Moskvi, Londonu in Washingtonu so znali tudi tokrat sodelovati v polnem soglasju.

Nj. Vel. Kralj in Cesar pri otvoritvi 4. umetniške narodne razstave

Rim, 16. maja. s. Davi je bila ob navzočnosti Nj. Vel. Kralja in Cesarja otvorjena 4. umetniška narodna razstava. Vladarja so ob prihodu v palačo sprejeli predsednik minister grof San Martino Valperga, akademik Italije Oppo, generalni tajnik s člani upravnega sveta, zastopniki vlade in hierarhi. Tajnik stranke minister Scorza, minister za Italijansko Afriko Teruzzi, minister za narodno vzgojo Biggini, minister za ljudsko kulturo Polverelli, zastopniki senata in zbornice, fašijev in korporacij, guverner in prefekt. Prisotni so bili tudi veleposlanik Španije in veleposlanik Nemčije, zastopnik Japonske in vsi poslaniki držav trojnega pakta. Med povabljenci so bili senatorji, nacionalni svetniki, akademiki Italije in mnogi odličniki iz političnih, kulturnih in umetniških krogov. Grof San Martino je prečital poročilo, v katerem je dejal, da obnavlja Italija kult umetnosti, medtem ko se njeni vojaki hrabro bore na kopnem, na morju in v zraku. 16 mesecev je preteklo od otvoritve prve razstave Kvadrienala v Rimu. Zahvalil se je vladarju za njegovo vzvišeno prisotnost.

Nato je govoril minister za narodno vzgojo, ki je poudaril, da nas dogodki te velike in junaške ure domovine ne odvračajo od umetnosti, in je zatrdil, da se mora narodni umetniški zaklad prav tako braniti kakor družina, dom in zemlja. Naj bo ta vojna taka huda, italijanski narod je ponosen, ker ni zastavil samo svoje sedanjosti in bodočnosti, temveč tudi svojo preteklost. Država ima nalogo vzgajati narod v zavesti njegove funkcije v omiki. Italijanski narod je z umetnostjo kakor z mislijo izrekel v vseh časih odločilne besede za svetovno omiko. Izrazil je veselje, ker so se umetniške sile naroda zbrale v borbi za obrambo omike, ki jo izraža italijanska umetnost v čudovitih večnih oblikah.

Vladar si je ogledal nato ob spremstvu senatorja San Martina in akademika Oppa ter visokih hierarhov in zastopnikov oblasti 47 dvoran velike razstave. Pohvalil je navzoče razstavljalce in ob slovesu izrazil svoje zadovoljstvo predstojnikom ustanove spričo čudovito upele 4. raztave navzlic resnim in hudim vojnim časom, kar dokazuje velikodušnost naših umetnikov in vnemo njihovega dela, ki časti Italijo. Ob prihodu kakor tudi ob odhodu iz razstavne palače je množica, ki se je zbrala pred palačo, izkazala vladarju svojo vdanost.

Težavno sporazumevanje med Washingtonom in Moskvo

Stalin se še ni odločil za sestanek z Roosseveltom in Churchillom

Lizbona, 17. maja. Washingtonski politični in vojaški razgovori se nadaljujejo v največji tajnosti, kar postavlja ameriške politične kroge pred razna vprašanja. Še vedno se zelo komentira odsotnost Stalina in kakršnegakoli njegovega zastopnika. Govore tudi o bližnjem poletu Roosevelta in Churchilla v Rusijo, čeprav nekateri še niso izgubili upanja, da se bo »rdeči car« nenadoma pojavil v Ameriki. Po pisanju agencije »Exchange« sodijo nekateri, ki niso prepričani o tem, da je Roosevelt Stalina povabil v Washington, da bi bila tako Roosevelt kakor Churchill pripravljena, da se sestaneta s Stalinom, kjerkoli bi mu bilo všeč. To mnenje prevladuje čim dalje bolj, čeprav nočejo v uradnih krogih dati v tem pogledu nobene izjave, kar je seveda razumljivo glede na nevarnost ruske odklonitve.

Navzočnost lorda Beaverbrooka v Washingtonu je še vedno predmet mnogih domnev. Uradno trdijo, da se mudi v Washingtonu zgolj slučajno, toda ta razlaga ne prepričuje nikogar. Na splošno vidijo v njem znanega propagatorja »drugega bojišča«. Presenetilo pa je dejstvo, da se včeraj ni sestal, kakor je bilo nameravano, pacifiški vojni svet. To smatrajo za nov dokaz, da je vojna na Pacifiku še vedno potisnjena na drugo mesto nasproti evropskim vojaškim problemom. Uradno seveda nasprotujejo takšni razlagi in zatrjujejo, da nikakor ni izključeno, da se ne izdelujejo načrti tudi za bližnjo ofenzivo proti Japonski, da pa je morala biti seja pacifiškega vojnega sveta odložena zaradi velikega števila vprašanj, ki so na dnevnem redu washingtonskih razgovorov.

Japonski problem smatrajo v ostalem v Washingtonu za zelo resen, ofenziva proti Japonski pa bi zahtevala velike priprave, ki bi jih bilo težko povezati z ofenzivo proti Evropi. Japonska se je zelo utrdila na Pacifiku, oslabila je Kitajsko in z zadnjimi ofenzivnimi akcijami tudi svoje strateške postojanke ob meji Birme. Še vedno je splošno mnenje, da bi morali Anglosasi za borbo proti Japonski osvoboditi zopet birmansko cesto, toda angleška vojska v Indiji, čeprav številčno močna, ni dovolj opremljena za veliko ofenzivo, kakor je general Wavell sam izjavil.

»Times« se dotika tega vprašanja in omenja, da je tudi Churchill nekoč izjavil, da je pogoj za izvedbo kakršnegakoli vojaškega načrta proti Japonski zopetna otvoritev birmanske ceste, da so se pa zavezniki sporazumeli, da morajo najprej poraziti Os, medtem pa vzdržati v obrambi v Indiji.

Ameriška javnost je zlasti po opisu položaja na Kitajskem, ki ga je objavila revija »Time News Magazine«, zelo vznemirjena. Navzlic vsej uradni propagandi je splošno razširjeno prepričanje, da bi Amerika napravila mnogo bolje, ako bi pomagala sovražnikom Japonske, kakor pa, da je poslala svoje vojake na bojišče v Evropo. Kitajska vojska, ki bi jo Amerika dobro opremila, bi mogla resno ogražati japonsko cesarstvo in Kitajska bi ne le bila ponembna, temveč tudi dobra zaveznica, dočim je sedaj zaveznica le po imenu.

Čangkajškova žena ni s svojo diplomatsko misijo prav nič dosegla, s svojo propagandno misijo pa je nasprotno žela velike uspehe. Prepričala je ameriško javnost, da ameriška vlada ni storila za Kitajsko, kar bi bila morala storiti. Vojne dobave se niso povečale. Ameriški listi so posvetili obisku Čangkajškove žene nič manj kakor 1800 člankov, izmed katerih je najmanj 90% zastopalo kitajsko stališče. Zbirka za kitajski narod je vrgla nad milijon dolarjev. Nasproti tej propagandi seveda tudi uradni krogi, zlasti uradi za dobave v vojnem ministrstvu, niso mogli ostati brezbrižni. Celo sam kongres se je zganil in washingtonski poslanec Walt Horan je celo predlagal, naj bi se Čangkajškova žena že sedaj določila za predsednico bodoče mirovne konference. Svoj predlog je utemeljil prav po ameriško, češ, da bi Japonska, Nemčija in Italija, tolmačile takšno imenovanje kot nezmotljiv dokaz o dobri volji zaveznikov glede obnove sveta po vojni, tako da bi že zaradi tega začela ugašati borbenost narodov trojnega pakta. (Stampa Sera.)

Univerza v Odesi v borbi proti komunizmu

Odesa, 17. maja. s. Na tukajšnji univerzi je začel poslovati zavod za propagando ter za proučevanje protikomunizma. Zavod je naslovil poziv intelektualcem vse Evrope, naj sodelujejo pri obrambi omike proti boljševiškemu barbarstvu.

Vojne zasluge nemških žen

Berlin, 16. maja. s. Na današnji materinski dan, ki se proslavlja v vsej Nemčiji, je govoril po radiu nemški notranji minister dr. Frick. Omenil je posebni pomen materinskega dne v času, ko se Nemčija in njeni zavezniki bore proti boljševizmu, ki je uničevalec družine. Minister je pohvalil žene zaradi zgledenega načina, s katerim so odgovorile na poziv Hitlerja in dale vse svoje sile na razpolago narodni obrambi. Znatne zasluge so si nemške žene pridobile tudi s svojim zadržanjem ob barbarskih sovražnih letalskih napadih. Ob zaključku je minister zatrdil, da bo duh odrekanja, s katerim nemške žene prenašajo žrtve vojne, v kratkem omogočil, da bodo po vojni zopet prevzele svoje naravno poslanstvo.

Ocene pri tekmah dela za leto XXI

Ljubljana, 15. maja.

Tekme dela za leto XXI., ki jih je priredil pokrajinski Dopolavoro s sodelovanjem zveze delavcev za Ljubljansko pokrajino, ki so bile 18. aprila ter 2. in 9. maja, so pokazale izredno tehnično pripravljenost tekmovalcev.

Ocene so bile naslednje:

TEKMOVANJE DELAVCEV V LESNI INDUSTRIJI:

1. ocena **Dular Anton**, podjetje Bevc Adolf, Novo mesto.
2. ocena **Potokar Franc**, tvrdka Naglas, Ljubljana,
3. ocena **Spreitzer Martin**, tvrdka Cankar Stanislav, Črnomelj,
4. ocena **Dernovšek Stanko**, tvrdka Trink Ferdo, Črnomelj.

TEKMOVANJE KRZNARJEV:

1. ocena **Podlogar Franc**, tvrdka Roth Ana, Ljubljana,
2. ocena **Kočevar Jožef**, tvrdka Eberl Ljubljana,
3. ocena **Suhadolc Jože**, tvrdka Lapajne, Ljubljana.

TEKMOVANJE IZLOŽBENIH ARANŽERJEV ZA MOŠKO KONFEKCIJO:

1. ocena **Šefic Pavel**, tvrdka Šinkovec in Soss, Ljubljana,
2. ocena **Pukelj Rajko**, tvrdka Wailguny, Ljubljana,
3. ocena **Bočko Ladislav**, tvrdka Skaberne, Ljubljana,
4. **Repar Zvonimir**, tvrdka Ravnihar Josip, Ljubljana,
5. ocena **Bajželj Drago**, tvrdka Krisper, Ljubljana.

TEKMOVANJE NAMESČENCEV MANUFAKTURE:

1. ocena **Lupnik Ivan**, tvrdka Julij Vončina, Ljubljana,
2. ocena **Tomc Stane**, tvrdka Marijana, Ljubljana,
3. ocena **Marinič Janko**, tvrdka Piut Martin, Črnomelj,
4. ocena **Bradač Emil**, tvrdka Lenassi & Gerkman, Ljubljana,
5. ocena **Butala Leopold**, tvrdka Piut Martin, Črnomelj.

TEKMOVANJE SLAŠČIČARJEV:

1. ocena kvalificiranih delavcev **Lenarčič Karel**, istoimenska tvdka v Ljubljani,
2. ocena **Salamon Ljubomir**, tvrdka Morela Franc, Ljubljana,
3. ocena **Dolinar Alojz**, istoimenska tvrdka, Ljubljana,
4. ocena **Sterle Herman**, tvrdka Kribavčič **Jakob**, Ljubljana,
5. ocena **Novotny Teodor**, tvrdka Novotny Terezija, Ljubljana.

Prvo oceno vajencev: **Gačnik Franc**, tvrdka Pelicon A., Ljubljana.

TEKMOVANJE ZA MOŠKO PERILO:

1. ocena **Sever Julijana**, podjetje Skabar Pavla, Ljubljana,
2. ocena **Šuster Vera**, podjetje Triglav, Ljubljana,
3. ocena **Goršič Marija**, tvrdka Olup, Ljubljana, in **Smrekar Dragomira**, tvrdka Olup, Ljubljana.

TEKMOVANJE IZDELOVALCEV PLETENIN

1. ocena **Petelin Marijanca**, tvrdka Lazar, Ljubljana,
2. ocena **Pristav Marija**, tvrdka Rozman, Ljubljana.

TEKMOVANJE ŠIVILJ

1. ocena kvalificiranih delavk **Kosi Bogomira**, tvrdka Skabar **Mira**, Ljubljana, **Makle Frančiška**, tvrdka Živic, Ljubljana, in **Loboda Marija**, tvrdka Živic, Ljubljana,
2. ocena **Klemenc Marija**, tvrdka Šikonija Marija, Črnomelj,
3. ocena **Irt Nada**, tvrdka Šikonija Marija, Črnomelj.

Prvo oceno vajenk: **Bahor Ana**, tvrdka Sikonija Marija, Črnomelj, drugo **Stražar Vida**, tretjo **Žnidaršič Ivanka**.

TEKMOVANJE IZDELOVALCEV VEZENIN:

1. ocena **Breskvar Vera**, tvrdka Vezenina, Ljubljana,
2. ocena **Rotaček Ana**, tvrdka Pletenina, Ljubljana.

TEKMOVANJE MODISTK

1. ocena **Ivanc Majda**, tvrdka Klopčar, Ljubljana,
2. ocena **Ogorelec Božena**, tvrdka Mahnič Zofija, Ljubljana,
3. ocena **Kvedar Kamila**, tvrdka Sedej Strnal, Ljubljana,
4. ocena **Ogrin Marija**, tvrdka Klopčar Ljubljana.

TEKMOVANJE FRIZERK:

1. ocena kvalificiranih delavk: **Žagar Vida**, tvrdka Gjud Aleksander, Ljubljana,
2. ocena **Somrak Vera**, tvrdka »Ela«, Ljubljana,
3. ocena **Švajger Ivanka**, tvrdka Satošek, Črnomelj.

Prvo oceno vajenk: **Vamlek Elza**, tvrdka Navinšek, Ljubljana, drugo **Zaletej Alojzija**, tvrdka Adam Ivan, Novo mesto, tretjo **Bandaž Nada**, tvrdka Kos Jernej, Ljubljana.

TEKMOVANJE TEKSTILNIH PROIZVODOV IN ŽENSKE KONFEKCIJE:

1. ocena **Repar Jožica**, tvrdka Perles, Ljubljana,
2. ocena **Aleš Anica**, tvrdka Šinkovec, Ljubljana,
3. ocena **Glavina Cvetka**, tvrdka Brus Matilda, Črnomelj,
4. ocena **Bergant Maruša**, tvrdka Demšar Lovro, Ljubljana,
5. ocena **Velkavrh Antonija**, tvrdka Egger, Ljubljana.

Prvo oceno vajenk: **Poljšak Frančiška**, tvrdka Šmelc Ivanka, Ljubljana, drugo oceno **Vranešič Anica**, tvrdka Zajc Jakob, Črnomelj.

OCENA NA PODROČJIH:

1. ocena Črnomelj, 2. ocena Novo mesto, 3. ocena Ljubljana.

Ocenjena nista bila Logatec in Kočevje.

Vojna se odloča na Atlantiku

Podmorniška nevarnost povzroča Angležem in Američanom vsak dan hujše skrbi

Madrid, 16. maja. s. »Večno vprašanje podmornic je môra, ki vedno bolj tlači Anglo-Američane, ker vedo, da ničesar ne bo moglo odločiti vojne njim v prid, če bo izgubljena bitka na Atlantiku.« Tako piše mornariški kritik lista »Arriba«, pripominjajoč, da morajo zavezniki vse to, kar potrebujejo prevažati po morju in so njih prevozi podvrženi napadom podmornic. Anglija in Amerika ne soglašata glede sredstev za pobijanje podmorniškega orožja. Anglija vztraja pri formuli, da je treba uničiti več podmornic kakor jih Os zgradi. Amerika pa meni, da je treba zgraditi več ladij, kakor jih podmornice uničijo.

Kakor trdi ameriška propaganda, je tajnost zmage v novem tipu ameriških ladij »Liberty«, ki se gradijo v serijah. Angleži pa pravijo, da se z izgubami ladij izgubi preveč dragocenega tovora in preveč izkušenih mornarjev, ki jih že primanjkuje ter so morajo zaposlovati črnci, ki niso sposobni. Potopitve dnevno vsiljujejo nove omejitve, ki ogražajo angleško vprašanje prehrane že zelo hudo, ker rezerve vedno bolj kopnijo, kakor je priznal sam Churchill. Vojna odvzema Anglosasom življenjske vire in medtem ko Anglosasi polemizirajo o sredstvih, s katerimi bi se odpravila ali zmanjšala smrtna učinkovitost podmornic, lahko sama ta sredstva povzročijo poraz zaveznikov.

Angleški tisk o neuspehih v pomorski vojni

Buenos Aires, 17. maja. s. »Herald Tribune« se bavi s potekom vojne na morju in ostro zavrača poskuse propagande, ki hoče zmanjšati uspeh neprijatelja. List obenem ostro obsoja tajinstvenost, s katero se obdajajo resnične izgube združenih narodov, ter napada zlasti Churchilla in britansko admiraliteto, češ da sta glavna odgovorna krivca za to skrivanje resnice.

Močan letalski napad na angleško pristanišče

Berlin, 16. maja. s. Ponoči je skupina težkih nemških bojnih letal napadala nad eno uro neko važno industrijsko pristanišče v vzhodni Angliji. Številne bombe velikega kalibra in na tisoče zažigalnih bomb je zadelo cilje in povzročilo obširne požare.

Ali se morejo izkrcati v Evropi?

G. Rothenburg priobčuje v nemški reviji »Wir und die Welt« naslednja aktualna razmotrivanja:

Minilo je že leto in dan, odkar zahtevajo sovjeti od Angležev in Amerikancev ustvaritev »druge fronte« na evropskih tleh. Toda zavezniki so bili zaradi razmer v svoji tonaži, katere je ustvarila nemška podmorniška vojna, brez moči ter niso mogli izpolniti te sovjetske zahteve. Da bi dokazali svojo dobro voljo, so se Anglosasi odločili za napade na Norveško, podvzeli so izkrcevalne poskuse pri rtu d'Antiferu, pri Boulogneu, S. Nazaireu in Dieppeu. Šele izvrševanje ladijskega programa, ki so si ga zastavile Zedinjene države, pa je dalo zaveznikom možnost, da so Anglosasi izvedli izkrcanje v Severni Afriki na robu Evrope. Če bodo od tam riskirali skok na evropsko celino, bodisi na Sicilijo ali Sardinijo, ali če se bodo odločili za kakšen drug podvig, n. pr. v vzhodnem Sredozemskem morju ali na Norveškem, ali celo ob nabrežju Atlantika v Franciji, bo pokazala bodočnost.

Odločitev o tem, ali bodo Angloameričani napravili takšen izkrcevalen poskus ali ne, zavisi samo od števila potrebnih ladij. Ladje pa so potrebne ne samo za izkrcanje, marveč tudi za preskrbo. Z nemškega vidika, ki upošteva delovanje podmornic in letal, se zdi, da to podjetje ne bo uspelo. Klasično mnenje o izkrcanju v velikem slogu pravi, da takšno izkrcanje uspe le tedaj, če so pomorske zveze brezpogojno v rokah tistega, ki se loti takega podjetja. Danes ne gre samo za to, da imaš dovolj ladij na razpolago za invazijo, treba je tudi razpolagati z odgovarjajočo premočjo v zraku nad Oceani. Vprašanje preskrbe in dovoza je torej temeljno vprašanje vsakega slehernega izkrcanja. Napoleon navzlic svojih izkustev v Egiptu ni dodobra razumel zakonov pomorske vojne, ko je v taborišču pri Donkerqueu l. 1805. zahteval od svojega mornariškega poveljnika Villeneuvea, naj mu samo za 24 ur izroči gospodstvo nad Kanalskim prelivom, češ, da bo potem lahko zavojeval Anglijo. Če so se zavezniki v prvi svetovni vojni pri Galipoliju brez pomislekov zanesli na to, da njihove zveze, vodeče k oporiščem, ne bodo prekinjene, nakar so nastopile nemške podmornice, ki so koncept teh načrtov uničile, potem menda ni nobenega dvoma, da se v sedanji vojni podobna pričakovanja tudi ne bodo izpolnila, kajti nemške podmornice so danes mnogo aktivnejše, kakor v vojni 1914—1918.

V Tihem oceanu je bilo v teku sedanje vojne izvedenih mnogo izkrcanj, vendar navzlic temu še ni rešeno vprašanje dokončnega obvladanja morja in zraka. Najvažnejša izkrcanja na Malaji, Sumatri, Javi in Filipinih so se Japoncem zato posrečila, ker so, preden je prišlo do teh invazijskih podvigov, Japonci uničili znatne pomorske sile Amerike, v prvi vrsti letalonosilke v zalivu pri Pearl Harbourju. Japonska je na ta način dobila popolno nadmoč na morju in v zraku. Pozneje, ko so Američani pritegnili nove sile, je postal tempo izkrcevanj počasnejši, toda na obeh straneh so se še vedno razvijale trdovratne borbe. Ta način vojevanja zahteva še danes zaposlitev znatnih pomorskih in zračnih oddelkov in iz tega tekmovanja se bo prej ali slej izcimila nadmoč enega ali drugega partnerja na Pacifiku. Kdo bo pa vojno na koncu dobil, o tem ni nobenega dvoma. Dosedanji japonski uspehi jamčijo, da bo zmaga na njihovi strani.

Govor danskega kralja po radiu

Kodanj, 16. maja. s. **Kralj Kristijan je po radiu govoril svojemu narodu ter se zahvalil za voščila svojih podanikov, katera je sprejel med svojo boleznijo.**

Ducejeve nagrade za rojstvo dvojčkov

Visoki komisar je iz Ducejevega sklada podelil zakoncema Zobec Janezu in Justini v Dolenji vasi 105 in zakoncema Kunstelj Janezu in Frančiški v Klenovniku 19 o priliki rojstva dvojčkov nagradi po 600 lir.

Boji na Aleutih

Tokio, 17. maja. s. Brigadni general Nakago Jahagi, načelnik obveščevalnega urada japonskega glavnega stana, je govoril o vojaškem položaju na otoku Attu (Aleutsko otočje) ter izjavil: Proti neprijateljski glavnini, ki se je izkcala zjutraj, 12. t. m., na južni obali otoka ter prodirala proti japonskim postojankam, so japonske čete še v isti noči izvršile nekoliko napadov, ki so prisilili sovražnika, da se je umaknil do obale. Hudi boji so bili v teku s sovražnikom, ki se je izkrcal 12. t. m. na severni obali otoka ter je prodiral proti japonskim postojankam. Sovražne čete so se poskušale izkrcati istega večera tudi na vzhodni obali otoka, bile pa so popolnoma uničene. Japonske čete trdno drže svoje postojanke, dasi ima sovražnik znatno številčno premoč.

Ogromno delo organizacije Tot

Berlin, 16. maja. s. Na prireditvi, katere se je udeležila množica delavcev in voditeljev organizacije Tot, je minister za strelivo in oboroževanje Speer poveličeval delo organizacije ob atantski obali, kakor tudi na vzhodni fronti. Utrdbe na zapadu in prometne zveze na vzhodu, je dejal minister, so nekaj vzvišenega, v kolikor se prve lahko upirajo vsem napadalnim sredstvom sovražnika in so druge ogromno ojačile prometno omrežje, tako da se lahko trdi, da so danes vsaj petkrat močnejše, kakor pred letom dni.

Oster napad angleškega poslanca na Churchilla

Ženeva, 16. maja. s. »Times« poročajo, da je poslanec Mac Governen v svojem govoru v Brandorfu o priliki konference neodvisne laburistične stranke naslovil proti Churchillu in emigratskim krogom v Londonu energičen protest. Rekel je med drugim: Cherchill ima v Londonu armado podlih dezerterjev, generalov in politikov iz inozemskih držav in ta skupina renegatov hoče nadaljevati vojno z življenjem delavcev. Pretekla so tri leta in pol, ki so bila leta veselosti za Churchilla, za narod pa leta trpljenja. Nadalje je Governen rekel, da bo lahko laburistična stranka pod gotovimi pogoji imela bodočnost, toda tistega dne, ko bi morala sprejeti v svoje vrste komunistično stranko, bi se začel njen konec. Narediti je treba konec Churchillovi oblasti, kajti sicer bo ta upropastil Anglijo.

General Mac Arthur kandidat proti Rooseveltu

Buenos Aires, 16. maja. s. Iz New Yorka se doznava, da so senator Wandeberg in drugi vplivni republikanci pričeli reklamno kampanjo za kandituro generala Mac Arthurja pri predsedniških volitvah leta 1944., ki naj bi kandidiral kot republikanec proti Rooseveltu.

Racioniranje tkanin v Ameriki

Buenos Aires, 17. maja s. Nadzornik ameriške vojne proizodnje Nelson je napovedal racioniranja tkanin in drugih oblačilnih predmetov. Racioniranje bo izvršeno že v najbližji bodočnosti.

Španski poslanik na Finskem

Madrid, 15. maja s. Za izrednega poslanika Španije na Finskem, je bil imenovan Peter De Platy.

GLEDALIŠČE

DRAMA

Torek, 18. maja, ob 18.30: **Jesen.** Red Torek.
Sreda, 19. maja, ob 18: **Jorijeva hči.** Premiera. Red Premierski.
Četrtek, 20. maja, ob 17: **V času obiskanja.** Zaključena predstava za šolsko mladino.
Petek, 21. maja, ob 15: **V času obiskanja.** Zaključena predstava za šolsko mladino.

*

G. Gherardi: »Jesen«. Komedija v treh dejanjih. Osebe: Riccardo — Vl. Skrbinšek, Gregorio — P. Kovič, Teresa — Nablocka, Giuditta — Sancinova, Stefano — Nakrst, Carlo — Brezigar, Mario — Raztresen, Giulia — Gabrijelčičeva, Attilio — Verdonik, Maria — Simčičeva. Režiser: prof. O. Šest, scenograf: inž. E. Franz.

Gabriele D'Annunzio: »Jorijeva hči«. Opozarjamo na premiero, ki bo v sredo za red Premierski. Dejanje te tridejanske pastirske tragedije v stihih, ki jih je prevedel dr. Alojz Gradnik, se vrši v Abruzzih med kmečkim ljudstvom. Dejanje pokaže katarzo preganjane čarovnikove hčere, ki ji zbudi njena prva resnična ljubezen slino moč požrtvovanja. Z lažjo žrtvuje lastno življenje in se obtoži uboja, ki ga je zagrešil mož, katerega ljubi. Delo je zrežiral Milan Skrbinšek.

OPERA

Torek, 18. maja, ob 19: **La Boheme.** Izven. Gostovanje Mafalde Favero. Cene od 60 lir navzdol.
Sreda, 19. maja, ob 16: **Evgenij Onjegin.** Izven. Zelo znižane cene od 20 lir navzdol.
Četrtek, 20. maja, ob 18: **Madame Butterfly.** Izven. Gostovanje Mafalde Favero. Cene od 60 lir navzdol.
Petek, 21. maja: zaprto.

*

Gostovanje Mafalde Favero. Danes bo nastopila ena izmed najslovitejših italijanskih primadon v naši Operi. Pela bo **partijo Mimi v Puccinijevi »La Boheme«.** Mafalda Favero je znana po evropskih in ameriških gledališčih, kjer je vedno sprejeta z največjim priznanjem. Njena visoka pevska kultura in prepričevalna moč odrskega izraza v igri se družita v njeni pristni ženskosti, s katero predstavlja posebno dognano tragične like kot sta Mimi in Butterfly. Zasedba partij v »La Boheme« je sledeča: Rudolf — Lipušček, Marcel — Primožič, Schaunard — Dolničar, Collin — Betetto, Musetta — Heybalova, Benoit — Zupan, Alcindor — Anžlovar, Parpignol — Kristančič. Dirigent: D. Žebre, režija in scena: C. Debevec, zborovodja: R. Simoniti.

Otroci, ki sodelujejo pri operi »La Boheme«, imajo danes dopoldne ob 11. uri skušnjo v Operi.

Gospodarstvo

En milijon novih delovnih moči v Nemčiji

Po končani ustanovitvi pokrajinskih gospodarskih zbornic, ki so prevzele posle prejšnjih trgovinsko-industrijskih ter rokodelskih zbornic in po organizaciji vrhovne gospodarske zbornice, so se te dni v Berlinu sestali novi predsedniki in generalni tajniki pokrajinskih gospodarskih zbornic skupaj z voditelji in tajniki državnih organizacij gospodarskih strok. Sestanka se je udeležil tudi nemški državni gospodarski minister Funk.

Predsednik državne gospodarske zbornice dr. inž. Pietzsch je orisal bistvo in naloge novih gospodarskih zbornic v okviru dirigiranega gospodarstva. Državni gospodarski minister Funk je nato v daljših izvajanjih ugotovil, da je sedaj z ustanovitvijo gospodarskih zbornic organizacija nemškega gospodarstva zaključena. Za politično vodstvo ima to poseben pomen. V organizaciji gospodarskih zbornic ima sedaj vlada v rokah instrument za enotno vodstvo gospodarstva. Minister je poudaril, da je bil vedno proti vsaki nepotrebni centralizaciji, zato se bo tudi v bodoče vse regionalno urejevalo, kar se da urejevati v okviru pokrajinskih gospodarskih zbornic. Centralnemu vodstvu gospodarstva bo prepuščeno le ono, kar se mora centralno urejevati. Enotna gospodarska politika pa je v avtoritarni državi sama po sebi razumljiva, v znamenju totalne vojne pa je neobhodno potrebna.

V zvezi z letošnjimi ukrepi za mobilizacijo delovnih rezerv za totalno vojno in v zvezi z akcijo za ustavitev obratov, ki niso potrebni za oskrbo prebivalstva, je bilo doslej privedenih v vojno gospodarstvo več kakor en milijon delovnih moči. Zatvoritev obratov, ki niso potrebni v vojni, ni oprostila samo 130.000 delovnih moči. Učinek zatvoritve je tudi v tem, da je dosežen prihranek obratnih prostorov in obratnega materiala, razsvetljave in kurjave, raznih surovin in najrazličnejših storitev splošnega gospodarskega značaja. Mobilizacija in zaposlitev teh delovnih rezerv nemškega naroda se je lahko izvedla samo s pomočjo narodnega socializma. Narodnosocialistično gospodarsko vodstvo nikakor ne stremi za tem, da bi se doseglo podržavljenje ali birokratiziranje gospodarstva. Tudi ni na mestu primerjanje nacionalno socialističnih in boljševiških gospodarskih ukrepov. Za narodni socializem je ena najbolj plemenitih nalog pospeševati razvoj zasebne iniciative in samoodgovornosti v gospodarstvu. Avtoritarna država ne dirigira gospodarstva z ustanavljanjem konkurenčnih podjetij in z udeležbami v gospodarstvu, temveč s sredstvi, ki jih daje oblast avtoritarnega režima.

Minister se je še pečal z nekaterimi vprašanji financiranja vojne in je znova poudaril pomen uspešne politike cen, ki jamči stabilnost nemške valute. Po zmagovitem zaključku vojne bodo dane možnosti, da se vprašanje prihrankov reši tudi z blagovne strani. Kdor danes šteli denar, bo za ta denar po vojni lahko kupil, kar si želi, in to ceneje in bolje kakor danes.

Gospodarske vesti

= **Italijansko-rumunska filmska družba.** Z glavnico 250 milijonov lejev je bila te dni s sedežem v Bukarešti ustanovljena filmska delniška družba »Cineromit«, ki bo imela nalogo dvigniti sedaj še skromno rumunsko filmsko proizvodnjo in zgraditi moderen filmski atelje. Pri novi družbi je poleg rumunskega propagandnega ministrstva udeležena italijanska družba ENIC (Ente Nazionale Industrie Cinematografiche).

= **Iz zadružnega registra.** Pri Nabavljalni in prodajni obrtniški zadrugi na Vrhniki je bilo vpisano, da je zadruga s sklepom okrožnega kot trgovskega sodišča v Ljubljani v smislu § 63/6 zakona o gospodarskih zadrugah prestala in prešla v likvidacijo (likvidatorji: Ignacij Grom, mizarski mojster; Anton Železnik, harmonikar in Fran Žitko, kolarski mojster, vsi na Vrhniki).

= **48urni delavnik za nameščence v Srbiji.** Generalni pooblaščenec za gospodarstvo v Srbiji je za nameščence gospodarskih obratov in uprav v Srbiji določil delovni čas na najmanj 8 ur dnevno odnosno 48 ur na teden. Če se obseg izvršenega dela po uvedbi daljšega delovnega časa ne poveča, se bo smatralo, da ima dotični obrat odnosno urad preveč nameščencev.

= **Zdravniški honorarji v Nemčiji.** Nemški državni komisar za cene je izdal odredbo, iz katere sledi, da veljajo tudi za zdravniške honorarje predpisi o blokadi cen. Za isto ali podobno storitev ne sme zdravnik pri enakih in podobnih okoliščinah zahtevati višjega honorarja, kakor bi ga zahteval na dan uveljavljenja blokade cen t. j. 17. oktobra 1936.

= **Vzpostavitev osebne lastnine v baltskih državah.** Pred 14 dnevi smo poročali, da je vlada Poljske generalne gubernije izdala naredbo, po kateri se z veljavnostjo od 1. maja vrnejo bivšim lastnikom v Galiciji vsa posestva do 20 ha, ki so bila po sovjetski zasedbi Galicije razlaščena in podržavljena. Vrnitev teh posestev predstavlja 75% površine vseh kmetijskih posestev v Galiciji. Reprivatizacija večjih posestev pa bo izvršena pozneje. Sedaj poročajo o sličnem ukrepu tudi v baltskih državah. Nemški državni minister za zasedene vzhodne dežele Alfred Rosenberg je izdal naredbo o vzpostavitvi zasebne lastnine nepremičnin v generalnih komisarijatih Estonski, Letonski in Litvi. Vsa posestva, ki so bila pod sovjetsko upravo leta 1940. kolektivizirana in podržavljena, se vrnejo prejšnjim lastnikom. Vzpostavitev zasebne lastnine nepremičnin se izvrši v dosledni izvedbi politike likvidiranja sovjetske ureditve in vzpostavljanja evropskih pravnih odnošajev.

= **Zboljšanje francoskih državnih financ.** Francoska vlada je letos podvojila svoja prizadevanja, da spravi čimbolj v red državne finance, ki so v prvih letih po zlomu pokazale velike deficite. Letos so bili ponovno poostreni davčni predpisi, kar je omogočilo povišanje državnega proračuna državnih davčnih dohodkov na 102 milijardi frankov, nasproti 80 milijardam v proračunu za leto 1942. Čeprav je draginja lani napredovala je obenem uspelo s skrajno štednjo znižati proračun rednih državnih izdatkov na 102 milijardi nasproti 105.5 milijarde v letu 1942., in 37 milijardam v letu 1941. Zmanjšanje izdatkov je bilo v znatni meri olajšano s tem, da so odpadli vojaški izdatki v zvezi z likvidacijo starih vojnih naročil pri francoski oboroževalni industriji. Izpadek teh izdatkov pa ne prihaja v celoti do izraza, ker so osebni izdatki v primeri z lanskim letom narasli. Tudi izredni proračun izdatkov je bil skrčen na 27 milijard frankov nasproti 33 in 37.3 milijarde v prejšnjih dveh letih. Z davčnimi dohodki bo torej letos Francija krila 79% rednih in izrednih izdatkov nasproti 60, odnosno 50% v prejšnjih dveh letih. V proračunu izrednih izdatkov pa seveda niso upoštevani izdatki za kritje zasedbenih stroškov. Med davčnimi ukrepi, ki so bili uveljavljeni, je omeniti povišanje dividendnega davka od 30 na 35%, progresivno stopnjevanje dohodnine pri letnih dohodkih preko 400.000 frankov in uvedbo 8% luksuznega davka na luksuzne modne predmete, parfumerijske izdelke, zabavišča in prvovrstne restavracije. Tudi cene monopolskim izdelkom so bile povišane. Da se olajša brezgotovinski denarni promet, so bile ukinjene takse na čeke in se bo odslej strogo izvajal predpis, po katerem se morajo vsa plačila preko 5000 frankov izvršiti s čeki.

= **Racioniranje mesa v Ameriki.** V Zedinjenih državah so bili že v decembru lanskega leta prisiljeni uvesti racioniranje potrošnje mesa, da se zasigurajo potrebne količine za oskrbo vojske in za dobave preko morja. Nedavno pa je kongres sklenil, da se omogoči tudi uvoz mesa iz Argentine, ki je bil dolgo časa v zvezi z veterinarskimi predpisi praktično prepovedan. V začetku maja so pričeli uvajati racioniranje mesa tudi v Kanadi, ki je pred vojno izvažala v inozemstvo znatne količine mesa in mesnih izdelkov. Racioniranje je bilo z uradne strani utemeljeno s tem, da je treba preprečiti naraščanje potrošnje mesa v zvezi z naraslimi dohodki prebivalstva, kar je v nekaterih krajih že dovedlo do pomanjkanja mesa.

= **Turški vžigalčni monopol pripada zopet državi.** Kakor mnoge druge države je tudi Turčija prepustila švedskemu vžigalčnemu trustu monopol za vžigalice. Ta monopol je po polomu Kreugerjevega vžigalčnega koncerna prešel v last ameriškega kapitala. Po daljših prizadevanjih je turški vladi te dni uspelo rešiti se odvisnosti od inozemskega kapitala. Po pogodbi, ki je bila sklenjena z ameriško družbo, bo s 1. junijem prešel turški monopol za vžigalice in vžigalnike skupaj z vsemi napravami v last države.

= **Dolžina dneva in naše kulturne rastline.** Vodja instituta za soč.vje pri državnem poskusnem zavodu za vrtnarstvo v Erfurtu pri Dunaju dr. L. Kopetz je izdal o svojih znanstvenih izsledkih zanimivo brošuro pod naslovom »Pridelovanje soč.vja in ljudska prehrana«. V tej brošuri se peča z vplivom dolžine dneva na rast kulturnih rastlin. Pisec deli kulturne rastline v tri skupine, in sicer take, ki gredo v cvet le tedaj, če je dan dolg, v take, ki gredo v cvet pri kratkem dnevu, in v nevtralne rastline. Nekatere rastline potrebujejo določeno dolžino dneva, da se razvijejo v cvet. Take rastline na primer ne morejo uspevati v tropičnih krajih, kjer je poleti in pozimi dan skoro enako dolg, medtem ko je v naših krajih pozimi dan kratek, poleti pa dolg. Tipična rastlina te skupine je špinača, ki gre takoj v cvet, če je dan dolg, če se pa poseje v jeseni ali zgodaj spomladi, ko je dan še kratek, razvije zgolj liste, in to toliko časa, dokler dan tolko ne naraste, da lahko vzcvete. Dokazano je, da ni odvisno od toplote, če špinača v jeseni ali spomladi ne gre v cvet, temveč je merodajna le dolžina dneva. Isto velja tudi za številne vrste zgodnje solate. V skupino rastlin, ki gredo v cvet le tedaj, če dan ni predolg, je n. pr. soja. S to rastlino nismo imeli v naših krajih dobrih izkušenj. V zadnjem času pa je uspelo vzgojiti take vrste soje, ki gredo v cvet, če je dan dolg. S temi novimi vrstami so bili doseženi prav dobri rezultati.

Angleška zaskrbljenost zaradi indijske krize

Lisbona, 15. maja. s. Pred bližnjim imenovanjem novega podkralja zbuja položaj v Indiji v londonskih krogih še nadalje veliko zaskrbljenost. Angleški list »Economist« opozarja, da še vedno tli ogenj pod pepelom in da še niso prenehali razlogi, ki so vedno odločali in odločajo še danes o sovražnem razpoloženju Indije do Anglije. Isti list piše o globokem odporu, ki ga je v indijski javnosti zbudil zakon, s katerim je južnoafriški parlament občutno omejil civilne pravice Indijcev v Južni Afriki. List zaključuje: Če upoštevamo vse to, moramo ugotoviti, da smo prav daleč od zboljšanja angleško-indijskih odnosov in da ni po drugi strani nobenega znaka, ki bi nas upravičil misliti, da so indijski politični krogi pripravljeni spremeniti svoje zadržanje.

Neizpolnjene sovjetske obljube v Iranu

Ankara, 15. maja. s. Iranska vlada je ponovno protestirala zoper postopanje sovjetskih oblasti in jih pozvala, naj ji izročijo 25.000 ton žita, ki bi jih morala Sovjetska zveza poslati na podlagi angleško-iransko-sovjetske pogodbe. Iz Moskve so odgovorili, da jim je nemogoče izpolniti te obveznosti, ker jim manjka prevoznih pripomočkov. Iranska vlada je zahtevala, naj ji vrnejo vsaj tovorne avtomobile, ki bi morali v Iran prevažati žito in ki jih niso več vrnili, pa tudi tej zahtevi niso ugodili. Resnica je, da so avtomobile odpeljali v Rusijo, polne v Iranu na skrivaj rekviriranega žita, ki so ga boljševiki potem porabili zase. Na ta način Iran ni dobil žita in je izgubil tovorne avtomobile. Ogorčenje prebivalstva, ki mu grozi lakota, je zaradi tega pravega piratskega dejanja boljševikov silovito.

Naročite se na „Dobro knjigo“

Inž. France Urbas:

Naša rodbinska in hišna imena

Cmoh (cmok) je znana in priljubljena jed, pa udarcu z roko in klofuti pa glasu, ki ga povzroči udarec, pravimo cmok.

Z e-jem imamo malo našega besedja, pa še manj imen. Vendar pa so nekatera zelo značilna.

Erkljavec izvira od rkelj — rklja (krlj — krlja). Ime pomeni onega, ki z rkljem = rakljem = povirkom = raitenem porenkljava, porajkljava. Ime bi se moralo menda pravilno pisati Rkljavec ali Rajkljavec.

Pretežna večina naših osebnih imen je vzeta iz kmečkega žitja in bitja in pač najbolje dokazujejo da je bila ogromna večina našega naroda kmet, pastir, gozdar ali še rokodelec in obrtnik, ki pa je bil še neposredno vezan in odvisen od kmeta in narave.

Eržen (Ržen, Rženjak) je žitnik ali rženi kruh.

Erhatič (Irhatič) je bil ont, ki je nosil ali izdeloval irhovino, pa se klical tudi za irharja. Najbrže spada sem tudi ime Rihar.

Kakšnega našega Fajfarja bi klicali morda po naše tudi za Piparja. In vendar ni tako, ker pipar je izdelovalec pip in pipic tako za kajo kakor onih za točenje tekočin. Fajfar pa je bil nekdanji piskač, ki je piskal ljudem na veselje in zabavo.

Fegec (Fegec, Feguš) bo izviralo od fegec-gca, tudi migljec imenovane naprave, ki fegeče, fegeta ali migeta ter je še najbolj podobna klopotčevi vetrnici, le nič ne ropoče.

Fakin bi se po slovensko pisal za Težaka. Ime izhaja od italijanskega izraza il facchino = težak, ki je tudi pri nas prav tako pogosto kakor v italijanščini.

Čudna je stvar z našimi Fugini, katerih predniki so bili najbrže priseljeni italijanski playžarji in rudarji po loškem gospostvu. Po našem pravopisu in pravilni italijanski izgovorjavi bi jih bilo treba pisati in izgovarjati pravilno Fužina, kar pomeni kovačijo, kjer kujejo predvsem čavlje in žeblje.

Gačnik tudi gačnjak je trak ali pas, s katerim si zavezujemo in pritrjujemo na život gače = spodnje hlače. Pa bi ime Gačnik tudi lahko označevalo prebivalca iz naselja Gače.

Gantar je ponašen iz nemščine in pomeni leseno lego, podklado pod sodi in podobnim. Slovenski pravimo takim podkladam (gantarjem) legnar.

Govekar je bil nekdaj govejkar, pastir goved, kakor je bil nekdaj Gosar pač gosji pastir.

Prijetno ušesom in zelo značilno je ime Gruden, katero ime ima tudi naš december. Ta mesec je dobil svoje lepo in karakteristično ime od pridevnika gruden, grudna, grudno, ki označuje nekaj grudastega, grudnatega, kepastega. Gruden je tedaj tisti mesec v letu, ko so vsa pota, steze in sploh vsa zemlja zaradi zmrzali gručasta, grčava, kepasta in grudna.

Poznam kar dve in še precejšnji kmetiji pri Grudnu. In kar je najbolj značilno, je to, da je na obeh svet neraven, grudnat, kepast, poln večjih in manjših grud in gruč. Pa vam lahko povem še za nekega drugega kmeta in njegovo dokaj obsežno kmetijo, katerega pa kličejo za Grižarja, pač zato, ker je njegovo posestvo v grižah. Griže pomenijo pust, kamenit svet. Pa nikar ne mislite, da je moj Grižar kakšen slab kočar. Res ni njegov svet najboljši — pa je njegova kmetija kar skoraj majhno kraljestvo.

Kakor sta dobila Gruden in Grižar svoje ime po značilnih kakovostih svoje zemlje, je prav tako z imenom Grohar. Groh ali gruh je kamnitna ali debeloprodnata nasipina (Steingerölle). In naselnik na takem svetu — grohu je dobil ime Grohar.

Neštevilno takih imen in zgledov bi lahko navedel, n. pr.: Dolinar, Hribar, Osojnik, Kraševec, Krševan, Krčar, pa bi zašel predaleč. Samo nekaj manj znanih naj navedem: Golinar je prebivalec na golini, Goljavšek (Goljevšek) pa na goljavi; Golež na golem hribu ali vrhu; Gomiljšek na gomilju, rečnem otoku ali obrečni sipinski tokavi; Ježovnik in Jezovšek domujeta na ježi = pobočju, nasipu; Jezeršek ob jezu ali jezeru.

Vendar pa lepo ime Jezernik ni nastalo v zvezi z jezerom, vodno kotlino. Jezernik je stara oznaka za poveljnika čez jezero = 1000 mož. Jezero je star izraz za število tisoč in naš narod, vsaj preprosti, še rabi ponekod izraz jezero za označevanje števila tisoč ali pa tudi v pomenu nebroj, zelo veliko, mnogo.

Spominjam se hlapca — veselega kljukca — pri mojem očetu, ki je klel kar lepo po slovensko: da bi te vzelo sto jezer vragov! Pa sem se čudil, koliko bi jih pač šlo vragov takole v sto jezer in mi je točno povedal: sto tavžent vragov.

Naši Jezerniki so potomci imenitnih prednikov, nekakih polkovnikov ali višjih poveljnikov.

Hleb, Hlebec, Hlebnik ne potrebuje kakšne razlage.

Hlačnik je ime za pas, ki drži hlače.

Homotar (Komatar) je izdeloval komate.

Hlevišar je upravitelj, oskrbnik v hleviščih — planinskih hlevih.

Hodnik pomeni hodca, pešca in tudi hodnično platno ali hodnik. Pa hodnik pozna vsak otrok na ulici (trottoir) ali pa hodnik = mostovž, prehod v poslopjih.

Hojnik je znano rezilo, s katerim frgamo, klestimo, obsekavamo hojčevje. Drugod pravijo temu rezilu klestivnik, krošelj ali tudi krivec.

Hojkar pa je samo trgovec ali kakršen koli manipulant s hojevino, kakor je Hrastar s hrastovino, Smrekar s smrekovino, Lesar pa splošno z lesom.

Hišar še ni morda že kar lastnik lepe hiše ali hišice, ampak je samo bajtar (Keuschler) ter bi se po pravici pisal lahko tudi Bajt ali Bajtar.

Hrg, Hrga in Hrgič imajo ime po hrgi, drevesni grči, pa bi jih smeli klicati tudi za Grčo ali Grčarja.

Hladnik je hladnica, vrtna lopa, kjer se hladimo ob soparnih, vročih poletnih dneh. Hladilno klet tudi zovejo hladnik.

Lepo je ime Hliš, ki pomeni drobcen, mivkasti pesek, katerega nosi veter. Zelo viharni plohi, nalivu in spremljajočemu viharnemu pišu, ki hlišči, tudi pravimo hlišč.

Irhar, Ilovar, Ilovnik, Iglič pač ne potrebujejo razkladanja.

Jazbar je stanovalec v jazbi, luknji ali slabi izbi.

Jamnik, Jamnikar, Jesih, Jahač, Jeklar (Jekler) so vsem znani, od kod imajo svoj izvor.

Ljubljanski postreščki

Kdo neki ne pozna v mestu tistih mož, ki potrpežljivo čakajo sleherni dan od ranega jutra do poznih večernih ur na priložnosten zaslužek pred glavno železniško postajo, hotelom »Unionom«, Ljubljansko kreditno banko, ob tromostju in Pod trančo? To so komisijonarji ali postreščki, vsak čas voljno pripravljeni pomagati soljudem proti nizkemu plačilu, dostikrat pa tudi kar samo za boglonaj.

Oni so poštenjaki, ki jim more in sme vsakdo vselej in povsod docela zaupati, kajti o vsakomer, kdor se odloči za poklic postreščka ter želi postati član njihovega združenja, se le-tega vodstvo poprej najnatančneje prepriča bodisi pri orožništvu, policiji, sodišču ali pa županstvu, jeli neoporečen, dostojnega vedenja in smernega življenja. Tisti, ki se poteguje za uvrstitev med postreščke, a je količkaj omadeževan, je nepogojno vsekdar odklonjen.

Najpoprej moramo povedati, kakšen splošni namen in pomen ima že od vsega začetka prav za prav ustanova ali združba postreščkov v Ljubljani. Reči je treba, da izredno obširnega, zakaj ona sprejema in opravlja z združenimi močmi po svojih članih z dovolitvijo pristojnega oblastva vse posle, ki spadajo v področje postreščkov. In taki so med sila mnogoštevilnimi zlasti: različna pota; prenašanje in prevažanje premičnin (blaga in oprave); izvrševanje naročil, tičočih se osebne postrežbe po hišah in drugod, snaženje stanovanj, obleke i. dr.; nadzorovanje in straženje stavb; zapiranje in odpiranje hiš, delavnic, prodajalnic in raznih drugih prostorov; raznašanje tiskovin, pisem, računov i. pod.; pobiranje članarine za društva in organizacije, naročnine, prispevkov za dobrodelne namene; odpravljanje prtljage potnikom v zaželene prostore in kraje; sodelovanje na sejmih in raznoterih prireditvah itd.

Zdaj pa poglejmo nekoliko v preteklost, da zvemo to in ono o postreščkih, najsi se nanaša na njihov poklic sam ali na njihovo stanovsko združenje vobče!

Leta 1864. so poročale »Novice«, da so jeli mestni postreščki (Dienstmänner), napravljeni v posebno obleko, v ponedeljek dne 25. aprila izvrševati svojo službo in da so imeli že prvi dan precej posla. Nadalje piše list: »S komur koli smo govorili, vsak je hvalil te postrežljive, domače ljudi, ki za majhen denar natanko in zanesljivo opravljajo vsakršno delo. Trebalo, bi, da se okliče tarifa in njih stališča.«

Nihče pa naj ne misli, da so pripadali postreščki morda kakemu mestnemu podjetju. Prve je zbral kot svoje uslužbence Ivan Müller, ki se je rodil 13. marca 1808 v šlezijskem Schmiedbergu ter je bil v Ljubljani hišni posestnik. Ustanovil je bil zavod postreščkov ali po nemško tako imenovani »Dienstmanninstitut«, katerega je vodil sam prav do smrti dne 18. januarja 1883. Po njem ga je prevzela ovdovela žena Marija, rojena Rainer, doma iz Gradca.

Postreščki s čepicami, ki so imeli nemški napis »Dienstmann«, zamenjan s slovenskim nazivom šele meseca marca leta 1897., so hodili sleherno leto na obletnico začetka njihovega stanu k maši z vodjo zavoda na čelu. Korakali so strumno po vojaško ter izpričevali tako, da so zadostili obrambnim državnim dolžnostim.

Prejšnje čase so zaslužili postreščki lahko dosti več, kakor jim je moči dandanes. Zatega-delj si je mogel marsikateri starejših omisliti, čeprav bolj ali manj težavno z bornimi prihranki od le priličnega zaslužka celo lasten dom — hišico. Toda odkar so neverjetno hitro in razsežno osvojili promet predvsem telefon, električna cestna železnica in pripravna vozila (bicikli, tricikli, avtomobili, avtotaksiji) ter imajo ne le spedicijska podjetja marveč tudi že vsaka trgovina in domala vsak posamezni trgovec posebnega uslužbenca za oskrbovanje potrebnih hitrostnih poslov se je kajpak zaslužek postreščkov res močno skrčil. Čedalje bolj pa izostaja spričo izpremenjenih časovnih razmer tudi napitnina, ki so je bili nekoč deležni postreščki, ko so ob slavnostnih prilikah (godovih, obletnicah i. pod.) prenašali voščila, darila i. dr.

Toda vsi postreščki niso ostali pod Müllerjevim vodstvom, kajti v »Slovenskem Narodu« z dne 20. aprila 1872 čitamo tole dobesedno vest: „17. aprila je pričelo novo društvo postreščkov pod imenom »Komisijonarji« delovati. Društvo je asociacija najbolj rabljenih prejšnjih postreščkov, ki so sami založili kavcijo in bodo dobiček med seboj delili. Ker so udje novega društva sami domači ljudje Slovenci, jih gorko priporočamo občinstvu. Poznati so po rudečih kapah, ki jih s polnim naslovom »Komisijonar« nosijo."

Tako je poročal navedeni dnevnik. Zapis notarja Ivana Plantana, št. 755, z dne 15. januarja 1893 pa svedoči, da so sklenili komisijonarji pogodbo, s katero so ustanovili »Društvo komisijonarjev, registrovano zadrugo z omejenim poroštvom v Ljubljani«. Prvi društveni načelnik je bil Matija Potočnik, komisijonar št. 23. Društvena odnosno zadružna pravila je potrdil komisijonarjem mestni magistrat kot obrtno oblastvo prve stopnje dne 25. aprila istega leta.

Ko je stopil v veljavo in dobil obvezno moč dne 24. septembra 1937 zakon o gospodarskih zadrugah, so morali seveda njegovim predpisom ustrezno prilagoditi tudi komisijonarji pravila svojega društva kot zadruge. Po novih pravilih, sprejetih na občnem zboru dne 5. februarja 1939, se imenuje poprejšnje društvo zdaj »Zadruga komisijonarjev z omejenim jamstvom v Ljubljani«.

Upoštevajoč življenjsko pravilo prednikov postreščkov ter mu slej ko prej še enako zvesti, so proslavili komisijonarji letos dne 2. maja petdesetletnico svoje zadruge. Zbrali so se v kapelici Vzajemne zavarovalnice in prisostvovali službi božji in pomenljivemu nagovoru.

Postreščki, ki so še preostali, ko je ugasnila Müllerjeva koncesija ter se niso združili komisijonarjem, so prosili mestni magistrat za samostojno pravico o izvrševanju obrta. Ker jim je bila zaprošena pravica dne 24. maja 1899 podeljena, so ustanovili »Društvo prvih ljubljanskih postreščkov, vpisano zadrugo z omejenim poroštvom v Ljubljani«. Kot prvi je predsedoval društvu Franc Sitar, postrešček št. 19.

O ustanovitvi tega društva na zadružni podstavi je poročal »Slovenski Narod« dne 29. maja 1899 tole: „Bivši Müllerjev »Dienstmanninstitut« se je z današnjim dnem samostalno organiziral, in sicer kot zadruga »Prvi ljubljanski postreščki«. Člani nosijo modre suknje in črne čepice s trakovi v mestnih barvah (belozeleno). Zadružniki so danes začeli poslovati, Zjutraj so se zbrali pred magistratom, potem pa so imeli pri frančiškanih skupno mašo."

Kakor komisijonarji, tako so bili tudi postreščki prisiljeni, upoštevati določila sedanjega zadružnega zakona ter po njih uravnati pravila svoje zadruge. To so storili na občnem zboru dne 2. februarja 1939. Od takrat so člani »Zadruge prvih ljubljanskih postreščkov z omejenim jamstvom v Ljubljani«.

Posli, opravki in dela ki jih izvršujejo bodisi komisijonarji ali pa postreščki, se štejejo med obrt, zavezan določbam obrtnega zakona z dne 5. novembra 1931.

Tako sta dandanes v Ljubljani dve podobni stanovski ustanovi, v katerih eni so včlanjeni »komisijonarji«, v drugi pa «postreščki«. Prvi se imenujejo »rdeči«, drugi »modri« (»plavi«). Vsaka zadruga šteje po trideset članov. Kadar kdo izmed njih umrje ali pa obnemore, ga nadomesti nov član, ki dobi njegovo število. Zadružniki plačujejo določene mesečne prispevke v zadružno blagajno, da more poravnavati zavarovalnino, davščine, upravne stroške i. dr., nakazovati bolnim zadružnikom podporo ter seveda oskrbovati tudi popravljanje in izpopolnjevanje inventarja, t. j. vozov in neogibno potrebnega različnega orodja.

Večina pripadnikov obeh zadrug živi kaj skromno ne glede samo na sedanje prehranjevalne razmere, marveč tudi na prav pičel zaslužek. Težavno in naporno delo postreščkov in komisijonarjev je izpostavljeno pogostemu obolenju, nezgodam, a sem ter tja tudi smrtnim nevarnostim. Neredko se dogaja, da si nakoplje ta ali oni pri delu dolgotrajno bolezen, ki ga spravi v prezgodnji grob, ali pa telesno tako opeša, da mora v hiralnico.

Naposled naj bo omenjena tu le še notica, ki sem jo našel v »Jutru« z dne 24. marca 1935, ki ima naslov »Malenkost, ki vendar ni malenkost« ter se glasi: „Naše uredništvo je obiskal ugleden inozemski novinar. Med pogovorom nam je kot poseben doživljaj povedal tole: Na ljubljanskem kolodvoru sem plačal nosača, ki mi je prenesel prtljago iz vagona v hotelski avtobus. Nosač je seveda poznal, da sem tujec. Prihitel je za menoj in mi vrnil 10 Din rekoč: »Gotovo ste se zmotili; dali ste mi preveč.« »Mnogo potujem po svetu.« je pristavil naš gost, »a kaj takega se mi še ni zgodilo. Ljubljana mi je tako že pri prvih korakih po njenih tleh postala simpatična. V teh par dneh, kar sem tu, se ta vtis ni poslabšal. Slovenci morate biti res solidni in pošteni ljuje.«"

Lahko smo ponosni na to tujčevo izjavo, ki nazorno osvetljuje poštenost slovenskega trpina. Zato izrekamo vrlim in vsega spoštovanja vrednim članom obeh zadrug na tem mestu najlepšo zahvalo za njihovo natančno, vestno in pošteno opravljanje raznoterih poslov ter jim obenem želimo prav mnogo uspešnega napredka. Dolžnost vsakogar med nami pa bodi, da jih kot večidel skrbne družinske očete po svojih močeh čimbolj podpira ter jim pomaga v sedanjih nenavadno slabih časih, da zmorejo laže, zanesljiveje in uspešneje biti kos vsakršnim poklicnim nalogam.

Alojzij Potočnik.

V nekem italijanskem letalskem oporišču: zadnji razgovori o akciji pred odletom

Iz Srbije

Ljudsko štetje v Macedoniji. Beograjski nemški dnevnik poroča, da je bilo ljudsko štetje v Macedoniji izvedeno v redu. Podrobni podatki o štetju bodo objavljeni najbrž šele konec maja.

O srbsko-madžarskih odnošajih je nedavno predaval v madžarskem zunanje-političnem društvu državni tajnik dr. Balla. V svojih izvajanjih je med drugim dejal, da sta prišla srbski in madžarski narod v dotik že za časa Arpadovcev. Predavatelj je dal najprej pregled o stikališčih med obema narodoma, potem pa se je izčrpneje pomudil z dogodki zadnjega leta. Z zlomom Jugoslavije, oziroma z zopetno priključitvijo južnih pokrajin k Madžarski, je dejal govornik, je nastopil moment za sporazum med Srbi in Madžari, ki bo v bodočnosti še izpopolnjen.

Nagrade za družine, ki imajo največ članov pod orožjem

Fašistična sekcija v Trstu je sklenila v letošnjem letu znatno povečati nagrade za družine, ki imajo pri vojakih največje število svojih članov. Najvišja nagrada je znašala doslej 20.000 lir, zdaj pa so jo zvišali na 40.000 lir. Druga nagrada v znesku 15.000 lir znaša sedaj 30.000 lir. Tudi tretja, četrta in peta nagrada, ki so znašale 10.000, 8000 in 5000 lir, so povišane za 100% ter znašajo sedaj 20.000, 16.000 in 10.000 lir. — Nagrade bodo razdeljene med družine, ki so imele na dan 31. marca 1943. največ sinov pod orožjem. Med družinske člane, ki pridejo v poštev pri ocenjevanju, se štejejo: družinski očetje in zakonski pa tudi nezakonski sinovi.

Natečaj za propagandni turistični plakat

Prijave se bodo zaključile 20. t. m.

Umetnike pokrajine opozarjamo, da se bodo v četrtek 20. t. m. zaključile prijave za sodelovanje na razstavi propagandno turističnega plakata, ki jo bo priredilo Pokrajinsko poverjeništvo za tujski promet.

S to razstavo je dana umetnikom prilika, da pokažejo s svojimi deli posebnosti in značaj slovenske zemlje. Dela morajo učinkovito pokazati z umetniškega, kakor tudi dokaznega stališča način življenja ali pogleda na pejsaže Ljubljanske pokrajine tako, da je lahko takoj mogoče oblikovati motiv propagandno turističnega pomena. Naravne lepote naše zemlje, narodne noše, etnografske posebnosti pokrajine in njena tradicija nudijo umetnikom dovolj učinkovitih motivov.

Kompozicije v barvah, dimenzije 0.62 širine in 1 m višine, morajo biti pripravljene za takojšnjo reprodukcijo za tisk in barve.

Razstava bo 12. junija, če bo dospelo vsaj 10 del, ki bodo izbrana za tekmovanje za nagrade Lir 5.000.

Interesenti naj se obrnejo za informacije na Pokrajinsko poverjeništvo za tujski promet, Gledališka 11.

Naročite se na romane DOBRE KNJIGE

KULTURNI PREGLED

Mafalda Favero v Ljubljani

V torek in četrtek bo pela ta odlična in očarljiva interpretka dveh najbolj subtilnih partij iz operne književnosti — Mimi in Madame Butterfly, ti dve vlogi v naši Operi. Pevka združuje v sebi poleg visokih in do popolnosti dognanih pevskih sposobnosti žlahtne igralske lastnosti, ki prihajajo posebno v teh dveh puccinianskih likih do popolne veljave.

Velika skrivnost in čar njene osebnosti ležita v sladkosti njenega petja in harmonični zvezi njenega glasu in njene igralske umetnosti, tako da štejemo to pevko med najbolj kultivirane in rafinirane umetnice današnjega časa.

Njena pevska pot je en sam niz velikih zmag, neskončnih aplazov med dejanji in na odprti sceni. Kjerkoli se pojavi njena gracija, ki je tako izrazito in očarljivo ženska, povsod ostane nepozabna. Veljava njenega glasu in bogastvo izraznih možnosti zmagujejo z enako močjo na domačih, kakor na vseh svetovnih odrih, pa najsi bo to v Scali, v Teatru Colon v Buenos Airesu, v londonskem Covent Gardenu, v Berlinu ali Münchenu, v newyorški Metropolitanki ali v Chicagu.

Brez dvoma je ta umetnica blesteč primer, kaj more postati iz lepega glasu, ki je vzgojen po sloveči italijanski pevski metodi in združen s prvovrstno umetniško inteligenco.

Mafalda Favero je po rodu iz Ferrare. Petje je študirala v Liceu Musicale v Bologni pri mojstru Vezzaniju. Dve leti po končanem študiju se je posvetila izključno koncertnemu udejstvovanju. Razsipavala je bogastvo in blesk svojega nenavadno lepega glasu po najrazličnejših mestih Italije. Toda njen živahni temperament je odločno pokazal, da je usmerjena nje-na nadaljna pot na gledališki oder. Leta 1928. je nastopila prvič kot Liù v »Turandot« v Parmi in imela odločilen uspeh.

Leto kasneje ji je dal dirigent Artur Toscanini partijo Eve v »Mojstrih pevcih norimberških« v Scali. Od tega večera dalje ji je zagotovljen prostor v tem gledališču in v vseh največjih — na vseh kontinentih.

Kot Ferrarčanka ima značilno lastnost sorojakov: veliko skromnost. Mafalda Favero nerada govori, posebno ne o sebi. Spokojen, tih nasmeh, ki odkrije koraljne ustnice in dve vrsti čudovito lepih zob in molk — povesta veliko več kakor marsikatera beseda.

Srečanje Mafalde Favero z našim gledališkim občinstvom bo za nas eden izmed redkih velikih praznikov, ki jih more nuditi velika umetnost.

Ponarejanje starih mojstrov

»Deutsche Zeitung in den Niederlanden« je objavila članek M. Brosiusa o ponarejanju slik starih mojstrov in o borbi zoper umetnostne potvorbe, ki so zlasti v nekih obdobjih dokaj pogoste. V prejšnji vojni in po vojni je bila Holandska v nevarnosti, da bo izgubila svoje dobro ime na mednarodnem trgu z umetninami, kjer je imela vodilno vlogo. Takrat so skušali vojni dobičkarji vložiti svoj denar v stare umetnine, predvsem v slike. Toda podob starih mojstrov ni bilo toliko, kakor je bilo povpraševanja, zato so ponarejevalci umetnin in njihovi priganjači zavohali konjunkturno priliko, da si dodobra napolnijo žepe. Sleparji so se pojavljali na vseh področjih: v trgovinah s slikami, na avkcijah in tudi med samimi slikarji in restavratorji.

Denarja je bilo takrat na pretek in ljudje so se pulili za vse, kar je imelo ali o čemer so mislili, da bi imelo trajno vrednost. In ali ni slika v olju in v krasnem okviru odnosno cela zbirka takih slik nevarljivo znamenje trdnega blagostanja in kultiviranega okusa? Tako so se torej začeli vojni dobičkarji zanimati za »stare mojstre«, ki pa jih je mogel izurjen strokovnjak včasi kar na prvi pogled spoznati za ničvredne potvorbe. A celo strokovnjaki so bili večkrat žrtev prekanjenih in neredko celo nadarjenih ponarejevalcev, saj so bili med temi pravi virtuozi. Ko bi javnost vedela kaj več o neštetih trikih in pomožnih sredstvih, ki so se jih posluževali ti izkoriščevalci, bi bili ljudje previdnejši pri nakupu umetnostnih predmetov, zlasti še starih slik.

Tako se pojavljajo v listih oglasi, s katerimi iščejo interesenti razne stare slike. Podobe, ki jih je kdo ponujal po tej poti, so se le v redkih primerih tikale kvalitetnih del, vendar so ponarejevalci pozdravili sleherno tako sliko, saj so se dale najlaže prilagoditi »starim mojstrom«. Razpokano platno, od črvov razjedeni okviri, potemnele barve — vse to vzbuja vtisk pristnosti. Tako podobo potem preslikajo in natarejo s firnežem po načinu katerega velikega mojstra nizozemske šole, za katerega se je ponarejevalec specializiral. Mnogokrati delajo to z močnim umetniškim čutom in velikim znanjem, a še z večjo sleparsko spretnostjo. Marsikatera izmed takih slik ima zares umetniško vrednost; signirane so s katerim svetovno znanim imenom, ki ima takisto svoje strokovne poznavalce. Včasi pa nalašč odstranijo signaturo. To povzroča možnost senzacionalnega ugibanja in sugerira zaupljivemu in nepoučenemu kupcu prepričanje, da avtor ne more biti nihče drug kakor Rembrandt, Frans Hals ali Virmeer.

Vsak, kdor se bavi z umetnostno trgovino, ve, da Nizozemci 16. in 17. stoletja komaj še lahko pridejo na trg. V prejšnji vojni so zopet začeli krožiti stari mojstri in ponarejevalci so lahko do dobra izkoristili konjunkturno zanimanje. Takrat so se na Nizozemskem pojavljali ((seveda samo za poučene) naslovi izdelovalcev nekaterih starih mojstrov, med njimi naslovi slikarjev izredne nadarjenosti, katero so zlorabljali, da bi v svoj prid zaslepljali javnost. Po večini so izdelovali kopije znanih mojstrskih slik. Prodajali so jih v Ameriko in Amerika je pohlepno požrla vse te potvorbe. Salone ondotnih bogatašev krasi več holandskih umetnostnih del, kakor so jih kdaj mogli naslikati stari umetniki.

Poleg ponarejevalcev iz slikarskega ceha so bili na delu tudi posebni strokovnjaki za signature in taki, ki so se dobro spoznali v preladiranje slik, v čemer so dosegli tako popolnost, da so morali celo trdni in izkušeni poznavalci pošteno napenjati oči, če niso hoteli nasesti. Zelo priljubljena je bila tudi tale metoda: stare mojstrovine so fotografirali, posnetke povečali in jih nato poslikali z oljnimi barvami.

M. Brosius navaja sredstva in metode, s katerimi je mogoče razločevati falzifikate od pristnih del. Mojstrov 16. in 17. stoletja sploh ni lahko posnemati, ker so si sami mešali barve in pripravljali platna, tako da že proučevanje teh dveh sestavin daje znatno zanesljivost. Barve so se v teku stoletij tako strdile, da se vidijo kakor emajlirane, a tega ne more posnemati noben ponarejevalec. Pogosto zadošča, da samo pičiš z iglo v platno in že doženeš starost slike. Druga metoda je po obrazcu nemškega profesorja von Pettenhoferja. Slika se izloži vplivu alkoholne pare, v kateri se nove barve takoj omehčajo, stare barve pa lahko cele ure kljubujejo tej preizkušnji. Tudi firnež postaja po taki »regeneraciji« prozoren in preslikana mesta in spremembe se lahko ugotove z nesporno zanesljivostjo. Seveda so neznani ponarejevalci prišli tudi temu postopku v okom, in sicer s posebno vrsto barve, ki jo rabijo za preslikanje in ki se strdi prav tako kot oljna barva, a alkoholne pare ji ne morejo do živega. Strokovnjaki pa so odkrili tudi to njihovo sleparijo in so takoj iznašli kemično metodo, po kateri tako temeljito odstranijo naknadno, prikrito svežo barvo, da ne ostane nič več od nje. Pri takih raziskavah so večkrat dognali, da je bila kaka stara podoba dvakrat ali trikrat preslikana in neredko se je pojavil pod malim mojstrom prej nepoznani veliki mojster. Večkrat odkrije izkušen pogled znake potvorbe na robu platna, kjer skušajo falzifikatorji z raznimi triki pokazati »starost« slike, obenem pa pripovedujejo kupcu romantične zgodbe, kako da so prišli do »stare umetnine«, kakršno čudovito usodo je že doživela ta slika in razne druge romane o čudežnem »odkritju«.

Da jim včasi nasedejo celo izkušeni zbiratelji, so pokazali nekateri procesi v pa-

Kronika

*** Smrt viteza železnega križa.** Pri Krimskaji je padel rumunski podpolkovnik Ivan Palaghita, k: ga je kralj Mihael po smrti odlikoval z visokim rumunskim redom in ga imenoval za polkovnika. Palaghita je bil odlikovan tudi z viteškim križcem železnega križa.

*** Smrt italijanskega konzula v Bordeauxu.** V Borleauxu je umrl generalni konzul Italije dr. Luigi Drago. Narodil se je v Nerviju leta 1891. ter se je udeležil svetovne vojne 1915—1918 v činu rezervnega zdravnika.

*** Nov direktor lista »Corriere Padano«.** Ministrstvo za ljudsko kulturo sporoča, da je bil namesto dr. Ezia Camuncolija, ki je odstopil iz družinskih razlogov, imenovan za ravnatelja lista »Corriere Padano« fašist dr. Giuseppe Galassi, bivši ravnatelj lista »Giornale d'Oriente«. Galassi je prejel v letošnjem letu tudi nagrado Kraljeve italijanske akademije.

*** Poročilo papežu o škodi v Grossetu.** Nadškof iz Grosseta monsg. Paolo Galeazi je te dni prispel v Rim ter je poročal sv. očetu o škodi, povzročeni zaradi sovražnega bombardiranja. Poročilo grossetskega škofa papežu je trajalo 45 minut. Papež je sporočil po škofu prizadetemu prebivalstvu svoj apostolski blagoslov.

*** Trojčki so šli k vojakom.** Iz Castel Franca poročajo, da so odrinili v vojaško službo bratje trojčki Primo, Secondo in Terzo Bozetto iz Marena di Piace. Trije bratje so pustili doma še šest bratov, ki niso pod orožjem. Bratje se imenujejo od prvega do zadnjega po številkah.

*** Vatikan ni dobil stika z vojaki v ruskem ujetništvu.** Vatikanski informacijski urad poroča, da je prejel od svojcev pogrešanih vojakov nešteto vprašanj o njihovi usodi. Informacijski urad se je obrnil na rusko vlado, toda čeprav je večkrat urgiral za pojasnilo, ni prejel nobenega odgovora. Navzlic temu se sveti oče še nadalje trudi, da bi mogel pojasniti usodo mnogih vojakov, ki jih smatrajo za pogrešane ter ni izključeno, da se nahajajo v ruskem ujetništvu.

*** K zaključku šolskega leta v Italiji.** Kakor smo že poročali, se bo zaključil pouk na italijanskih osnovnih in srednjih šolah dne 20. maja. Od 21. maja do 9. junija bodo v šolah sprejemni izpiti, dne 10. junija pa bodo začele skušnje pred maturitetnimi komisijami.

*** Smrt Maria Ferrignia.** Iz Rima poročajo, da je na ondotni kliniki Frugoni umrl italijanski pisatelj in novinar Mario Ferrigni.

*** Tatica po letalskih napadih obsojena na smrt.** Posebno sodišče v Berlinu je izreklo smrtno obsodbo nad 37letno Šarloto Jachovo, ki je kradla in plenila po hišah, poškodovanih po letalskih napadih.

*** Ogenj je uničil padovsko sinagogo.** V Padovi, via delle Piazze, kjer stoji židovska sinagoga, je te dni ponoči izbruhnil ogenj, ki je židovski tempelj hudo poškodoval. Zgorelo je vse, razen temeljnih zidov. Požarna škoda znaša pol milijona lir.

*** Listek v novem klobuku mu je prinesel srečo v loteriji.** Luigo Rognoni iz Milana je pred kratkim obiskal neko znano družino, ki je morala zaradi sovražnih napadov iz zraka zapustiti domači kraj. Na potovanju si je kupil nov klobuk, v katerem je bil listek s številkami 21, 30 in 62. Rognoni je takoj stopil v loterijsko poslovalnico in stavil na imenovane številke. Imel je srečo, kajti zadel je 50.000 lir.

*** Gledališka umetnica v samostanu.** Znana italijanska igralka Tina Pini je pred leti dala slovo gledališkim deskam. Nastanila se je v nekem samostanu, ker si je zaželela miru in samote. Te dni so se njeni bivši igralski tovariši in častilci spomnili, da obhaja 50letnico rojstva. Ob tej priliki so jo obiskali v samostanu in italijanski listi poročajo, da so jo našli pomlajeno za najmanj 20 let. Še vedno je živahna, čvrstega duha ter se čuti srečno ob misli, da se je o pravem času umaknila šumu in hrupu zunanjega sveta, ki ima slavo samo na jeziku.

*** Vojak je rešil otroka iz vode.** Iz Roviga poročajo, da je rešil tamkaj na dopustu mudeči se vojak Basilio Franzoso, ki je prišel nedavno z ruskega bojišča, iz vode 7letnega dečka Renza Clavdija, stanujočega v Adriji. Deček je padel v vodo med igro s svojimi tovariši.

*** Strop se je podrl.** V Fusaru pri Neaplju je bilo več delavcev zaposlenih pri konstrukciji stropa neke ondotne vile. Zaradi prevelike obtežbe in prešibke podpore pa je strop nenadoma počil. Zidarski oder se je podrl in 10 mož je padlo v globočino, kjer so jih zasule ruševine. Eden med njimi se je ubil, 8 pa so jih potegnili izpod kamenja hudo ranjenih. Samo eden je odnesel zdravo kožo.

*** Reševalec bi bil skoraj utonil.** V bližini cerkve sv. Jeremije v Benetkah stanujoča 14letna deklica Rosa Vianello je te dni stala pri oknu domačega stanovanja in vezla prtiček. Nenadoma ji je prtiček padel iz rok ter obstal na napušču okna spodnjega stanovanja. Deklica je imela dovolj poguma, da je skušala prtiček pobrati z napušča. Ko se je sklonila skozi odprtino, je izgubila ravnotežje in padla 10 m globoko v kanal Grande. V bližini mesta nesreče se je nabrala množica ljudi, med njimi tudi mornar, ki je plenil v volo, da bi rešil Roso Vianello. Ta se je oklenila mornarja s takšno močjo okoli vratu, da bi se bil mož kmalu zadušil ter je bil v nevarnosti, da utone s svojo rešenko. Le skrajnemu naporu vseh njegovih moči se je na koncu posrečilo, da je izplaval na suho. Italijanski listi objavljajo ime junaškega mornarja. Piše se Giuseppe Chinarich, star je 25 let ter je doma iz Pisina v Istri.

IZ LJUBLJANE

u— **Nov grob.** Za vedno je zapustila očeta, sestro in brata gdč. Polonca Vebrova, hčerka univ. profesorja. Komaj teden dni po smrti svoje matere se je morala v cvetu mladosti preseliti v večnost. K večnemu počitku jo bodo spremili v torek ob 15. iz kapele sv. Andreja na Žalah na pokopališče k Sv. Križu. Naj ji bo zemljica lahka! Hudo prizadetim svojcem izrekamo naše iskreno sožalje!

u— **Poroka.** V ponedeljek, 17. maja sta se poročila v proštijski kapeli v Novem mestu inž. Ciril Mislej in Vanda Kozeljeva, učiteljica. Poročil ju je infol. prošt. g. Karel Čerin. Mlademu paru čestitamo.

u— **Odvetniški izpit je položil g. dr. Leo Svetek,** tajnik Društva delodajalcev v Ljubljani.

u— **Rdeči križ poroča.** V pisarni Italijanskega Rdečega križa, avtonomni sekciji Ljubljana, Via Ariella Rea 2/II, se naj javijo med uradnimi urami: Golob Olga, Hočevar Marija in svojci Bijelič Jelene ter Žundra Franca; dalje Sokič Ivana, Čok Ivanka, Peterle Ana, Peršin Marija, Arko Andrej in Molk ter osebe, ki so poslale pakete naslednjim: Zupančič Polde, Zalar Matija, Staruša Ivan, Čop Franjo Ferda.

u— **Vreme.** V nedeljo dopoldne smo imeli sončno vreme kakor prejšnji dan, opoldne pa se je nebo pregrinjalo z oblaki in veter je po ljubljanskih ulicah raznašal mnogo prahu. Popoldne je začelo deževati. Naliv je nemilo presenetil mnoge sprehajalce in goste po vrtovih, bil pa je le kratkotrajen in neenakomeren, saj so ga imeli na severnem koncu Ljubljane le prav skromno mero, sredi Ljubljane pa je kar izdatno deževalo. Dnevna temperatura je bila 26.5° C. Čez noč se je vreme spet zjasnilo, barometer se je dvignil na 772 mm in ponedeljek se nam je spet prismejal s soncem na jasnem nebu.

u— **Nova umetnostna razstava.** V Jakopičevem paviljonu je bila otvorjena nova umetnostna razstava. Svoja novejša, še nerazstavljena dela so postavili na ogled slikarji Nikolaj Omerza, Maksim Sedej, Zoran Mušič in Stane Kregar ter kiparja Zdenko Kalin in Karel Putrih. Vseh razstavljenih del je 80. Razstava bo odprta kratek čas. Ogled toplo priporočamo.

u— **Na jutrišnji X. javni produkciji** šole Glasbene Matice bodo nastopili naslednji gojenci: iz oddelka za klavir: Holeček Irena, Hribar Tuša, Karnovšek Darja, Lehpamer Sonja, Lesjak Borut, Mahnič Vanda, Markič Uroš, Neuberger Lidija, Rolih Nada, Srebot Jeni, Šedlbauer Vlasta, Sušec-Michieli Štefan, Vrbič Daša in Zorec Milena. Iz violinskega oddelka bodo nastopili: Brodnik Mitja, Dolinar Vera, Kunčič Milojka, Samec Vaso, Sever Janez, Stibilj Milan, Wohinz Mihael. Iz oddelka za deklamacijo: Gril Ludovika, Zupančič Marija. Spored produkcije je sestavljen iz del domače in tujih literatur. Podrobni spored te produkcije, ki bo jutri, v sredo, 19. t. m., ob 18. v mali filharmonični dvorani, je na razpolago v knjigarni Glasbene Matice.

u— Dijaki srednjih in meščanskih šol, ki boste polagali nižji in višji tečajni izpit, prijavite se k nam, kjer vas bomo dnevno po štiri ure vestno pripravljali za vseh predmetov, ki so potrebni za te izpite! Pravtako pripravljamo tudi ostale dijake iz vseh predmetov, — tudi posamezno! Prijavljanje dnevno od 8. do 12. in od 14. do 16. **Korepetitorij, Mestni trg št. 17/I.**

u— **»Svetnik« je najboljše delo italijanskega pisatelja Antonia Fogazzara, ki ga radi imenujejo »italijanski Tolstoj«** Bavi se z vprašanji vere in cerkve, ki jih pokaže v podobi tajinstvenega reformatorja Giovannija Salve. Salva je globoko krščanski duh, ki pa prihaja navzkriž s Cerkvijo. Dejanje vsebuje silno sugestivno moč in veže pozornega čitatelja do zadnjega. Roman je preveden v vse svetovne jezike in ga štejejo med reprezentativna dela novejše italijanske književnosti. V slovenskem prevodu je izšel »Svetnik« v založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani, Šelenburgova ulica 3.

u— **Planinski in drugi motivi,** ki jih je postavil na ogled v zgornjih prostorih Obersnelove galerije pisatelj in slikar Edo Deržaj, so vzbudile med ljubitelji upodabljajoče umetnosti živo pozornost. Ogled vsak dan od 8. do 18.30. Razstava bo odprta do 30. maja.

u— **Dijaki-nje 3. in 4. razr. gimnazije in 4. razr. meščanske šole,** prijavite se za posebne instrukcije v predmetih za malo maturo! Ločeni oddelki po šolah in razredih! Učni honorar nizek. Poučujejo profesorji, strokovnjaki. Vpisovanje še ta teden. Informacije in prijave dnevno dop. od 9. do 12, pop. od 4. do 6.: **Specialne strokovne instrukcije za gimnazije in meščanske šole, Mussolinijev (Kongresni) trg 2, II. nadstr.** Središče mesta!

u— **Prireditev Marijanske akademije.** V okviru svečanosti, ki jih prirejajo Mariji v čast katoliške verske organizacije, so gojenke uršulinskih šol priredile v nedeljo dopoldne in zvečer Marijansko akademijo. Dvorana je bila pri večerni prireditvi polna mladega in starejšega občinstva, ki je z velikim zanimanjem sledilo poteku večera. Akademija se je začela z zborno recitacijo nekake programatske uvodne besede, ki izraža obžalovanje storjenih grehov in obljubo ob posvetitvi Marijinemu srcu, nato je imela gojenka uršulinske gimnazije govor. Poglavitno zanimivost akademije pa so tvorile slike iz Marijinega življenja, izvedene na besedilo marijanskih pesniških motivov, ki jih je spisala znana slovenska religiozna pesnica M. Elizabeta. To besedilo je bilo uglasbeno v duhu cerkvene glasbe in izvedeno z odrskimi nastopi pevskega značaja in s spremljavo harmonija in gosli. Besedilo, ki ponekod parafrazira psalme ali vpleta odlomke iz evangelija, je spisano v mističnem duhu marijanskega kulta in polno nežne lepote. Gojenkam uršulinskih šol je uspelo, da so ga oživile z lepo zasnovanimi prizori, z zbornimi recitativi, s petjem in harmonično zasnovanim ritmičnim gibanjem, ki je dajalo lepe odrske slike. Posebno je ugajal pevski nastop deklice, ki je igrala malo Marijo. Prireditev je kazala, da prireditelijce posvečajo zadostno skrb lepemu jeziku in raznim estetskim momentom, ki vplivajo na učinek takih verskih prireditev.

Maksimalni cenik

Maksimalni cenik štev. 9, ki velja po naredbi Visokega komisarja za Ljubljansko pokrajino od 10. aprila t. l. naprej, določa za mestno občino ljubljansko naslednje cene na drobno (z vštето trošarino):

1. **Kruh** iz enotne moke v kosih do 400 g 2.30 lire, v kosih od 400 do 1.000 g 2.20 2.30 lire, v kosih od 400 do 1.000 g 2.20 lire; **testenine** iz enotne moke 3.90 lire za kg; enotna **pšenična moka** 2.70 lire; enotna **koruzna moka** 2.20 lire; **riž** navadni 2.70 lire; **fižol** 6 lir za kg.

2. **Jedilno olje** (olivno) 14.70 lire za liter; **surovo maslo** 28.40 lire za kg; **slanina** sojena 19 lir za kg; **mast** 17 lir za kg.

3. **Kis,** 4% vinski 6,35 lire za liter.

4. **Mleko** 2.50 lire za liter; kondenzirano mleko v dozah po 880 g 15.90 lire za dozo, v dozah po 385 g 7.55 lire za dozo.

5. **Sladkor:** sladkorna sipa 8.25 lire za kg, v kockah 8,35 lire.

6. **Mehka drva,** razžagana, franko skladišče trgovca v Ljubljani 33 60 lire za stot; mehki robianci (žamanje), približno 1 m dolgi, franko mestno skladišče 40 lir za stot; **trda razžagana drva** 40 lir za stot; **enotno milo,** ki vsebuje 23—27% kisline, 4.10 lire za kg.

u— Strokovno popravlio Vašega gramofona bo izvršeno v kratkem času in za mal denar le v specialni delavnici Everest servis — Prešernova ul. 44. Vsi rezervni deli na zalogi.

u— **Obvezno cepljenje proti kozam.** Kakor smo že poročali v časopisih, bo v tekočem tednu pregled vseh cepljencev preteklega tedna, in sicer na istem mestu in ob istem času, kot so bili cepljeni. Starše ponovno opozarjamo, da je tudi pregled prav tako važen kakor cepljenje samo. O uspešnem cepljenju dobijo starši pismeno potrdilo, ki ga morajo skrbno čuvati, da ga pri vpisu otroka v prvi razred lahko predlože šolski oblasti. Ker nekateri starši v preteklem tednu niso prinesli svojih otrok k cepljenju in to deloma iz utemeljenih razlogov deloma pa iz pozabljivosti, opozarjamo, da bo za te zamudnike izjemoma o priliki pregleda tudi naknadno cepljenje.

u— **Učite se strojepisja! Novi eno-, dvo- in trimesečni tečaji — dnevni in večerni** — pričnó v torek 18. maja. Pouk je dopoldne, popoldne ali zvečer po želji obiskovalcev. — Desetprstna učna metoda. Specialna strojepisna šola: Največja moderna strojepisnica, raznovrstni stroji. — Učnina zmerna. Informacije in prijave dnevno: **Trgovsko učilišče »Christofov učni zavod«, Domobranska 15.**

Z Gorenjskega

Stranka čuje na južni meji Reicha. Pod tem naslovom prinaša »Karawanken Bote« od 12. t. m. daljši članek, napisan ob drugi obletnici priključitve Mežiške doline in Gorenjskega k Nemčiji. Opisuje delo koroškega Volksbunda, ki je postal zbiralna organizacija Gorenjcev in Mežičanov. Nadalje opisuje razvoj narodno-socialistične stranke v teh krajih in novo upravno razdelitev. Piše, da so nastali vzorni stražni valovi. Stranka je nanovo ustanovila službena mesta, obstoječa poslopja je s prezidavo povečala in olepšala, napravila dvorane in razne naprave ter je sezidala v posameznih občinah lastne strankine domove. Posebno veljavni sta v tem pogledu okrožni hiši strankc v Kamniku in Radovljici, katerima bo v kratkem sledilo enako poslopje v Kranju. Vrstijo se nešteta zborovanja, govorilne večeri in tečaji. Izhaja različno propagandno čtivo, filmski urad pa je izvedel v tej dobi 1342 predstav, ki si jih je ogledalo bizu 300.000 gledalcev.

V Kamniku so imeli te dni slovesnost v počastitev mater. Otroška skupina je pela nemške narodne pesmi in predvajala plese in igre. Krajevna voditeljica je nato recitirala razne pesnitve. Pokrajinska voditeljica Baderjeva se je zahvalila materam za požrtvovalnost. Igrala je tudi godba.

V Šent Jakobu ob Savi je bilo sklicano veliko zborovanje. Zborovalci so se zbrali v dvorani Strankinega doma. Govoril je okrožni vodja Pilz iz Kamnika.

Zbiranje odpadkov starih stvari. Gorenjski tednik pravi, da je šolska mladina neumorna pri zbiranju za vojno važnih odpadkov od starih stvari, zlasti kosti, cunj in papirja. Pridno, kakor čebelice privažajo dečki in deklice vsak dan vse te odpadke v šolska skladišča. Mnogo je že bilo storjenega, a še več je mogoče storiti. Gospodinjstva in javne kuhinje morajo samo z dopisnico javiti na pristojno zbiralnico, kadar se jim nabere več odpadkov in starega gradiva, nakar takoj pridejo otroci, ki to odnesejo v šolsko skladišče. Za primer navaja gorenjski tednik občino Šmartno pod Šmarno goro, kjer sta samo ondotni Grad in tovarna »Seta« zbrala nekaj tisoč kilogramov starega papirja.

Spodnja Štajerska

Obisk udarnikov na Spodnjem Štajerskem. Napadalni oddelek neke planinske lovske divizije je zaradi hrabrega zadržanja na vzhodni fronti dobil daljši dopust, katerega bo na povabilo graškega pokrajinskega vodje preživel na Štajerskem. V soboto dopoldne so se udarniki pripeljali v Maribor, kjer so bili slovesno sprejeti z godbo, petjem in nagovorom župana Knausa. Nato so se odpeljali na Pohorje. Nadaljnja pot jih je vodila proti Ptuju. Obiskovali so Vurberk nakar so se preko Šent Ilja vrnili v Špilje in nazaj v Gradec.

Ženska zborovanja. Voditeljica ženskega socialnega oddelka na Spodnjem Štajerskem Roza Mascherjeva je sklicala ženska zborovanja v Hrastniku, Radečah in Zagorju. Opozorila je ženske na pomen šivalnih in kuharskih tečajev ter tečajev za nego dojenčkov. Zlasti opozarja na potrebo priučitve nemščine v jezikovnih tečajih Heimatbunda. Pri odmorih v podjetjih naj ženske goje nemško pesem. — Pri Radečah so bili zadnje tedne trije tečaji, katerih se je udeležilo 80 mladinskih voditeljic iz vsega trboveljskega okrožja.

V mariborskem gledališču so ta teden na sporedu naslednja dela: Kriminalna igra »Parkstrasse 13«, opereta »Cigan baron«, vojaška predstava opere »Car in tesar« ter premiera igre »Lažnivec in nuna« ki jo je napisal Kurt Götz.

Pazite na kokošjo kugo. Tako se glasi opozorilo, ki ga čitamo v graškem dnevniku »Tagespost«. Zadnji čas se je namreč v raznih štajerskih krajih pojavila ta nevarna kuga, zato je potreben obširnejši pouk prebivalstvu. Kokoši, purani in razni zbele po okuženju, ki ga lahko prenašajo tudi osebe, v dveh ali treh dneh. Kokošja kuga lahko silno razredči kokošnjake, zato je prebivalstvo opozorjeno, da mora takoj prijaviti vsak primer obolenja. Kajti edino sredstvo za zatiranje kokošje kuge so strogi veterinarski ukrepi.

Po nesreči si je prerezal žilo. Ključavničarski mojster Leopold Romih s Ptujske ceste 12 v Mariboru si je pri delu po nesreči prerezal žilo odvodnico. Smrtno nevarno ranjen je bil z reševalnim avtom pripeljan v bolnišnico.

Iz Hrvatske

Zunanji minister dr. Mile Budak je v soboto prevzel svoje posle. Dr. Lorković, ki je prej načeloval zunanjemu resoru, se je že prejšnji dan službeno poslovil.

Odhod zagrebških umetnikov z Dunaja. Iz dunajskih dnevnikov povzemamo, da je imel zadnji dan gostovanja zagrebške Opere posebno svečano obeležje. Predstave so se poleg državnega vodje Baldura von Schiracha in hrvatskega zunanjega ministra dr. Mile Budaka udeležili župan Jung, mestni svetnik Blaschke ter zastopniki kulturnih ustanov, stranke, vojske in konzularnega zbora. V petek je ansambel zagrebške opere odpotoval z Dunaja. K slovesu na kolodvoru so prišli vodja kulturnega urada na Dunaju z nekaterimi drugimi predstavniki oblastev, ki so gostom želeli srečno pot.

Razpis nagrad za umetnike. Glavna direkcija za ljudsko propagando je za tekoče leto razpisala 14 nagrad za literaturo, glasbo, plastiko in slikarstvo v višini 5000 do 30.000 kun. Nagrade se bodo razdelile 13. junija. V konkurenco so pripuščena samo dela živečih hrvatskih umetnikov.

O učiteljskem zborovanju v Zagrebu smo pred dnevi že pročali. Zdaj posnemamo iz listov, da se je zborovanja udeležilo 1500 ljudskošolskih učiteljev. Razen prosvetnega ministra je prišel na zborovanje tudi Poglavnik in v svojem nagovoru pohvalil nacionalno zadržanje hrvatskih učiteljev, ki so vedno vzgajali mladino v nacionalnem duhu. Obljubil jim je, da bo tudi država njihovo delo v vseh ozirih podpirala.

Nov davek. Zagrebška mestna občina je uvedla na zapitek v gostilnah in kavarnah dodaten davek v znesku 10 do 15 odstotkov potroška. V barih morajo zaračunati 20 odstotkov davka.

Radio Ljubljana

TOREK, 18. MAJA 1943-XXI

7.30: Lahka glasba. 8.00: Napoved časa; poročila v italijanščini. 12.20: Plošče. 12.30: Poročila v slovenščini. 12.45: Italijanska narodna glasba. 13.00: Napoved časa; poročila v italijanščini. 13.10: Poročilo Vrhovnega poveljništva Oboroženih sil v slovenščini. 13.12: Koncert radijskega orkestra, vodi dirigent D. M. Šijanec. Simfonična glasba. 14.00: Poročila v italijanščini. 14.10: Simfonična glasba. 14.25: Orkester, vodi dirigent Rizza. 15.00: Poročila v slovenščini. 17.00: Napoved časa; poročila v italijanščini. 17.10: Pet minut gospoda X. 17.15: Plošče »La Voce del Padrone — Columbia«. 19.00: »Govorimo italijansko«, poučuje prof. dr. Stanko Leben. 19.30: Poročila v slovenščini. 19.45: Politični komentar v slovenščini. 20.00: Napoved časa; poročila v italijanščini. 20.20: Pripombe k dogodkom. 20.40: Mozart: »Vse so enake.« V odmoru: Predavanje v slovenščini. Po končani operi: Poročila v italijanščini.

Novi roman DK:

„Prišlo je deževje“

JE IZŠEL!

vojnih letih. Tako je Rijkov muzej v Amsterdamu kupil sliko Fransa Halsa, ki so jo vsi strokovnjaki proglasili za original. Naposled pa so le odkrili, da je dragocena pridobitev — falzifikat. Bila je namreč le šestina prave Halsove podobe, ki jo je neznan ponarejevalski mojster kar izborno prikrojil in izpopolnil. Vse kaže, da je ta ponarejevalec ali skupina ponarejevalcev napravila iz enega Halsa šest Halsov, kar je spričo ogromne cene, ki jo ima danes to znamenito ime, vsekako prav uspešna kupčija.

Naš jezik

Jezikovna paša

111. Igriva živalica; igračkasta stvar.

»Igračkasti morski prašički.«

V nemški prestavi istega mesta najdem: »possierliche Meerschweinchen«.

Živalica, ki se rada igra, je igriva — tudi **deca je igriva;** igračkasto je pa to, kar je igrački podobno: **igračkaste ladjice**=prav majhne ladje.

112. Regens chori, regensa chori.

Ko sem v Jutru 27. XI. 1942 zapisal, da je oznaka »kolijev bacil« namesto »bacil koli« tako, kot če bi rekel »locijev genij« za »genius loci«, pač nisem pričakoval, da bo kdo kdaj dosegel to vragolijo, ki sem jo postavil za strašilo. Pa jo je ne samo dosegel, marveč morda celo presegel. Evo!

Oni dan je nekdo praznoval petdesetletnico svojega življenja. To je slovenski svet zvedel po časniku takole: »bo častitljivi očak Abraham potrdil za svojega vojščaka regens chorija mestne cerkve.«

Regens chori, regens chorija — ali ni to božansko?! Naše novodobne latinske šole so res non plus ultra! Take cvetke si lahko zataknejo kar za klobuk.

113. Pisatelj, pisateljica; pisár, pisárka; pisec, pisálka. Písanica; písanka (rísanka); písalka. Govornik; govorec, govorka.

»Ne najdeš zlepa greha, ki mu pišoči človek tako pogosto zapade.«

Tako se je nekoč nekdo obregnil vame čisto po tuje. Glede njegove tujščine sem ga že nekje zavrnil. Danes si oglejmo izraz »pišoči človek«! Zadnje čase sem ga zasledil nekajkrat v naših časopisih. Kdo je to?

Književniki, književnice so **pisatelji, pisateljice;** predno smo dobili pisalne stroje, so bili po uradih in pisarnah **pisarji, pisarke,** ki so prepisovale oziroma pisali po narekovanju. In kako naj bi rekli ljudem, ki n. pr. pišejo novice v liste? To niso ne pisatelji, ne pisarji, marveč **pisci, pisálke!**

Písanica=pirh; písanka je zvezek, v katerega pišem (rísanka pa zvezek, v katerega rišem); **písalka=pisálo.**

Gornja misel bi se torej glasila po slovensko: **»ne najdeš zlepa greha, ki ga pisec zagreši«.**

Zadnjič enkrat sem našel, da Župančič razločuje med **govornikom** in **govorcem.** Zadnji je tisti, ki v govoru baš besedi; ženska bi bila **govórka.**

114. Profesor profesorju študente prevzema.

»Tam so ga (svojega tovariša namreč) profesorji že dolga leta opazovali, kako jim je odjemal študente.«

Tako berem o znamenitem možu, ki je s svojo srborito razboritostjo drezal v sršenovo gnezdo profesorjev.

Kaj komu odjemam?

Odjemam ali odvzemam komu: del bremena, 10% plače, obrok hrane — torej nekaj: kadar pa vse, tedaj mu: **vzamem breme, plačo, hrano.**

Dekle dekletu fanta, fant fantu dekleta prevzame! Takisto profesor, ki kaj ve in zna tovarišu, ki je zgolj šolnik, ki torej hodi v šolo samo za to, da predpisane ure tam prebije, **študente prevzame.**

115. Na las tako.

»Kar se pa tega tiče, da je Mitja blazen, je tudi zdaj za las tako.«

Pravimo: **ta je onemu na las podoben,** pa: **»dvakrat a'i trikrat je za las manjkalo,** da ni vsega priznal«. Bratje Karamazovi.

Potemtakem se mora gornji stavek pravilno glasiti takóle: **kar se pa tega tiče, da je Mitja blazen, je tudi zdaj na las tako.**

116. Dijak je zrel; uporaben pes — preizkušen pes.

»Pes, ki je za rabo, je **uporaben,** če ni pa za nič, je **neuporaben;** lastnost njegova je **uporabnost, neuporabnost.«**

Tako sem zapisal v Jutru 23. I. 1943.

»Uporabnosten pes je samo tisti, ki je uspel na uporabnostni tekmi. Uporabnih psov pa je mnogo.«

Tako odgovarja dr. Lokar v Jutru 6. II. 1943.

Prijatelj, ki budno sledi vsem našim jezikovnim preklarijam, pa mi piše:

»Lokar: pes je uporabnosten, če je prebil uporabnostno izbiro, sicer je samo uporaben. Lepo, toda dijak, ki je prebil zrelostni izpit, ni zrelosten, temveč samo zrel; torej morda preizkušen (tu lahko mislim na preizkušnjo z izpitom).«

117. Vročina me kuha; vročico imam, čutim.

»Porodna vročica.«

Tako berem **dostikrat v časopisih in pri naših piscih.**

Ne vem, kolikokrat sem že obrazložil razliko med rdečico in rdečino (rdečica me je polila; ustnična rdečina). Podobno je z vročino in vročico.

Vročica je občutek toplote, ne da bi toplomer to potrdil n. pr. po vroči pijači. Vročina pa je povišana telesna toplota, katero pokaže tudi toplomer. Zdravniki moramo to dvoje natančno ločiti. Ne bo napak, če se temu prilagode tudi naši pisci.

Torej: **porodna vročina,** kadar mislimo samo na povišano toploto, kadar pa na bolezen, tedaj **porodni prisad.**

118) Imun proti čemu=nesprejemljiv za kaj, imunost; imunizirati, imunizacija, imunizirajoče sredstvo, imuniziran, imuniziranost; imunska reakcija, imunizacijski izpuščaj.

»Do zdaj še ni uspelo, kemično pripraviti takšnih imunih sredstev.«

Kdo je imun?

Tisti, ki je za kaj nesprejemljiv — jež je imun proti kačjemu strupu, njegova lastnost je **strupena imunost; imun proti pegavici je tisti,** ki je pegavico prestal. Imun, imunost sta torej oznaki za prirojeno oziroma s prestano boleznijo pridobljeno lastnost.

Kadar pa koga umetno **imuniziramo** z **imunizacijo,** tedaj je **imuniziran,** njegova lastnost je **imuniziranost,** sredstva, s katerimi to obavimo, pa so **imunizirajoča sredstva.** Ljudje, cepljeni proti legarju, so imunizirani. Imuniziranost=pasivna imunost.

Gornji stavek se mora torej pravilno glasiti: **do zdaj še ni uspelo, kemično pripraviti takšnih imunizirajočih sredstev.**

Kar pa ni ne imuno ne imunizirajoče, pa je s tem v zvezi, je imunsko, če gre za naravno imunost, kadar pa za umetno imunizacijo, tedaj je imunizacijsko: **imunska reakcija, imunizacijski izpuščaj.**

119) Strmoglavec; strmoglav polet; strmoglavno letalo.

»Bombniki v strmoglavnem poletu.«

Ni je menda zlepa stvari, ki bi bila sodobnejša od zgoraj naštetih.

Telovadec pozna strmoglavo veso; zdravniki poznamo strmoglavo lego (Beckenhochlagerung). Strmoglav, strmoglavec nasploh je tisti, ki visi ali leži ali pada z glavo navzdol. Polét letala z glavo navzdol, je strmoglav; letalo pa, ki je usposobljeno za strmoglave polete, ni strmoglavo, marveč strmoglavno (le v trenutku, ko strmoglavo leti, je tudi strmoglavo). Letalci, ki izvršujejo strmoglave polete s strmoglavnimi letali, so strmoglavci.

120) Lep, odkrit značaj; pošten in odkrit človek.

»Zaradi svojega čistega in ravnega značaja.«

Tako je nekdo pred nedavnim pel nekomu hvalo. Ta hvala je kaj malo slovenska: wegen seines reinen und geraden Charakters! Po slovensko pravimo takim ljudem, da **so lepega, odkritega značaja** ali še bolje, da **so pošteni in odkriti.**

Dr. Mirko Černič.

ZAPISKI

Nemška študija o rimskem imperiju. Joseph Vogt je izdal knjigo svojih predavanj in razprav z naslovom »Vom Reichsgedanken der Römer«. V nji razpravlja o imperialnem mišljenju Rimljanov in o njihovi zasnovi Evrope, ki je temelj vseh poznejših načrtov in teženj po urejeni celinski skupnosti in skupnem podstvu.

Evel Gasparini, prvi ravnatelj Italijanskega kulturnega instituta v Ljubljani, je izdal pri milanskem založniku Montuoro svoje novo slavistično delo: »L'esordio di Tolstoj«.

Švicarska izdaja »zakladov francoske literature«. Ženevska založba Les Editions d'art Albert Skira je napovedala zbirko **»Les Trésors de la Litterature française«,** ki naj bi v času, ko je v sami Franciji zaradi vojnih razmer omejen ali ustavljen izvoz knjig, nadomestila zlasti inozemskemu svetu pariške izdaje del, ki so iz francoske literature zanimive za vso kulturno Evropo. Ženevska založba je zaupala urejevanje nove zbirke članu Francoske akademije, znanemu slovstvenemu kritiku Edmondu Jolouxu. Med prvimi knjigami so na sporedu: Balzacov roman »La peau de chagrin«, Mallarméjevi »Vers et prose«, dva zvezka Racinovih dramatskih del, Verlainove poezije, Flaubertova »Madame Bovary«, Voltairove »Contes«, pridejo pa na vrsto tudi Montaignovi »Eseji«, Pascalove »Misli«, Molière, Stendhal, la Fontaine, Baudelaire in drugi.

Čaj, kava in tobak

Čaj, kava in tobak so narkotična nasladila kakor n. pr. morfij in hašiš, pa se dandanes tako splošno uživajo, da jih ne smatramo več za škodljivo ali neokusno razvado.

V tem ko je prišla kava v Evropo v začetku 16. stoletja, se je raba čaja in tobaka pričela pri nas sto let pozneje. Kavo je dobila Evropa iz Afrike, čaj iz Azije, tobak pa iz Amerike, torej iz vseh takrat znanih kontinentov.

Čaj poznajo Kitajci že več kakor 2000 let,

toda skoraj tisoč let jim je bil le za zdravilo in šele potem je ta pijača prešla na splošno uživanje. Divji čajevec raste v južnih predelih Kitajske in v sosednjem Asamu. Od teh dežel ima tudi svojevrstno ime. Čajevca poznamo namreč dve vrsti: kitajski čajevec (thea sinensis) in asamski čajevec (thea assamica). Gojita se obe vrsti, mnogo pa se sadi tudi polutana obeh teh vrst. Rodovno ime thea izvira iz kitajskega naziva tea, ča ali tai.

Čajevec je vedno zeleno, nizko drevo ali grm s temnozelenimi, usnjatimi listi, suličaste oblike, in belimi ali rožnatordečimi cveti, ki prijetno diše. Spada v rastlinsko družino čajevcev, theaceae, imenovano tudi ternstromiaceae ali camelliaceae. Prvo ime je dobila družina baš po rodu thea, drugo po švedskem župniku in botaniku Ternstroemu, tretje pa po lekarnarju in misijonarju Kamellu (Camellius) na Manili, ki je l. 1738. prinesel z Japonskega v Evropo znano lepotno rastlino kamelijo, tudi njegovega imena.

Čajevec uspeva samo v enakomerno vlažnem, toplem podnebju, ob ravniku šele v višini 1000 m. Seje se navadno v posebne grede, od koder se sadike presajajo v dobro obdelano zemljo, in sicer za dober meter vsaksebi. V tretjem letu doseže grm višino 1¼ m, nakar mu odrežejo vrh, da raste bolj v šir. Leto za letom ga potem obrezujejo in mu narejajo pripravno obliko. Po vsakem rezu mora imeti čajevec dva meseca mir, sicer pa mu obirajo listje na vsakih 8—12 dni.

Obrano listje nima še nikakega duha po čaju. Treba ga je še obdelati. Če hočemo, da obdrži vsaj deloma zeleno barvo (zeleni čaj), moramo listje opariti z vročo vodno paro ali pa ga v ponvah na hitro opražiti. S tem razkrojimo v listih tanin, ki bi jih sicer pobarval temnorjavo (temni čaj). Nato pridejo listi za 18—30 ur v vroč zrak, da popolnoma ovenijo. Zdaj jih z rokami ali nogami, v novejšem času pa v posebnih pripravah iz aluminija ali bakra sesvaljkajo. Pri tem se stare notranje tkivo listov in sok različnega stanička se pomeša. Svaljkanje mora iti hitro od rok, da se listi ne potrdijo. Ker so svaljki pač po različnosti listov večji in manjši, debelejši in tanjši, jih zdaj v posebnih sitih razbero: roba se sortira. Nato pride na vrsto najvažnejši del obdelovanja, namreč fermentacija, neko notranje vrenje. V posodah, pokritih s platnom, grejejo liste pri 35—40° C. Tu dobe svojstveni duh in okus zaradi nastalih hlapljivih olj in pa svojo učinkovitost od raznih alkaloidov (2,8%), med katerimi prevladuje tein. Tudi rastni vitamin B vsebujejo listi.

Sesvaljkano, fermentirano listje posuše in spravljajo v nepropustne posode, oziroma zavoje, da se ne izdiši in da ne pride vlaga do njega. Do 19. stoletja so pridelovali čaj samo na Kitajskem in Japonskem, 1826 pa so ga nasadili tudi na Javi, 1828 v Kaliforniji, 1841 na Ceylonu, 1859 v Avstraliji, 1885 v Batumu ob Črnem morju itd. Na južnih obronkih Himalaje uspeva čajevec do višine 2200 m. Letna poraba čaja znaša na svetu približno 500 milijonov kg.

Dasi so prvi čaj prinesli v Evropo holandski mornarji (1559), se je vendarle njegova splošna raba razširila v Evropo preko Rusije. Izprva so namreč čaj prenašale karavane, češ da po morski poti izgubi na svoji dobroti. Od teh karavan preko Rusije je dobil čaj pridevek »ruski«, oziroma »karavanski«.

Danes se je beseda čaj posplošila na prekuh različnih aromatičnih rastlin ali njihovih delov. Tako rečemo tudi precedku kuhanih ali oparjenih lipovih cvetov lipov čaj, kamilic kamilični čaj itd.

Kava je plod kavovca, 5—6 m visokega drevesa,

ki je doma v abesinski pokrajini Kaffa. Od tod njeno ime. Kavovec ima širokosuličaste, lepo zelene liste, ki se svetijo. V pazduhah listov rastejo vonjavi, beli cveti, ki obdajajo vejico. Plod je kožnata jagoda z dvema rožencima semenoma, ki dajeta surovo kavo, kakor prihaja navadno na trg. Plod je izprva zelen, ko dozori, pa je rdeč ali rdečerjav. V devetih mesecih zrastejo plodi in dozore, toda ne vsi obenem, ker cvetenje ni vezano na določeno letno dobo. Obira se kavovec torej vse leto, toda pri obiranju se mora paziti na to, da se bero samo zreli plodi.

Obrani plod se najprej opere in na soncu posuši, da postane koža krhka. Nato se v posebni pripravi koža stare in odstrani z močnim vodnim curkom. Zrnje se potem namoči v vodi, ki napne še na njem ostalo mrenico in jo nekoliko dvigne. Zdaj zrnje v drugo posuše, potem pa omlatijo, da še ta kožica odpade. Često zrnje še polirajo in zgladijo v strojih, na kar gre v vrečah na trg.

Kavovec uspeva samo v tropskih pokrajinah, sade ga pa po vsem svetu. V plantaže ga presajajo, ko zraste na gojnih gredah 60—90 cm visok. Da ga laže obirajo, mu prirežejo vrh v višini 2 m. Od četrtega leta dalje ga obirajo, in sicer navadno trikrat na leto. Življenjska doba mu traja do 50 let. Dvajsetletni grm da povprečno 2 kg zrnja na leto. Med kavovec sade visoka drevesa, ker v senci bolje uspeva.

Zanimivo je, da smatrajo na Sumatri kavo za najboljšo, koje zrnje je šlo skozi prebavila tamkaj živečega musanga, neke vrste kunjega rodu, ki se rad hrani z zrelimi kavinimi plodi ali točneje, z njihovim osemenjem, kajti semena sama so neprebavna. V letih 1919—1921 je neki naseljenec iz Nemčije tamkaj v svojo ograjeno plantažo spustil mnogo musangov, da bi na debelo pridobival to najboljšo pa tudi najdražjo kavo na svetu. Izbirali so jo iz kunjih iztrebkov. Podjetje je menda uspevalo, če pa še danes uspeva, ni znano.

Kavovca razločujemo dve vrsti, namreč arabski kavovec (coffea arabica) in gvinejski kavovec (c. liberica); sade pa ga v kakih 30 zvrsteh, vzgojenih iz teh dveh vrst in njihovega polutana. Kavovec spada v rastlinsko družino broščnic (rubiaceae) kakor naše lakote (galium) in prvenec ali perla (asperula odorata), ki ga ovešega zaradi vonjavega kumarina namakamo spomladi v vino. Tudi naravna kavina zrna nimajo nič duha. Moramo jih praženi, da dobe svojo aromo. To povzročajo pri praženju nastale snovi, kakor kafeol i. dr. Kofein, zaradi katerega kavo pijemo in ki ga je v surovem zrnju okoli 1,3%, ne daje kavi osobitega vonja in pri praženju celo deloma izpuhti. Skodelica »močne« črne kave, ki drži 1 dl, vsebuje 0,07 g kofeina. Kofein je istoveten s teinom. Če surovo zrnje dolgo leži na suhem in na zraku, se mu okus baje izboljša.

Kava pospešuje tek in prebavo ter delovanje možgan, zato pa odganja spanec, kar je za zdravje škodljivo. Preveč kave povzroča zastrupljenja, ki se pojavljajo v utripanju srca, vznemirjenosti, tesnobi, krvnem pritisku in tresavosti.

Kavo so uživali prebivalci njene domačije že davno. To skrivno pijačo je na Turško zanesel baje neki mohamedanski romar, ki je zašel v Abesinijo sredi 15. stoletja. V Evropo je prišla l. 1517. Toda oblastva so pitje kave prepovedovala in šele v 17. stoletju je dobila kava nekaj več razmaha. Pri nas je postala kava splošna pijača šele v 19. stoletju.

Kakor pri caju se tudi pri kavi včasih rabi to ime za njene nadomestke, ki nimajo s kavo razen praženja nič skupnega, kakor so n. pr. razne žitne in druge »kave«.

Tobak je zelnata rastlina iz družine razhudnikov (solanaceae),

katere zastopniki so vsi strupeni, dasi so med njimi jako važne hranilne rastline: tako krompir, katerega gomolji niso strupeni; paradižnik, melongena, paprika, volčje jabolko, katerih plodi so užitni.

Tobaka poznamo več vrst; nekatere so lepotne rastline po vrstih; za pridobivanje listov za kajenje, oziroma žvečenje in njuhanje pa sadijo samo tri vrste, namreč virginski tobak (nicotiana tabacum) velelistni tobak (n. latissima) in kmetski tobak (n. rustica). Prvi dve vrsti imata dolge, rdeče cvete, zadnja pa kratke, zelenkasto rumene. Listi so veliki, suličaste oblike in redkožilnati. Plod je suha glavica z mnogimi semeni. Seme je jako drobno; na 1 g pride okoli 12.000 semen. Tobak se seje v posebne gredice precej na gosto. Ko zrastejo rastlinice toliko, da imajo po 1 cm dolge listke, jih pikirajo po 3 cm vsaksebi na druge grede in od tod presade po dveh mesecih šele na tobačna polja, ki morajo biti že jeseni pognojena. Tu so rastline 40—50 cm oddaljene druga od druge. Ko pričnó razvijati cvete, rastline »obglavijo«, da poženejo več listov. Zreli listi porumene in takrat jih obirajo, toda samo v suhem vremenu. Nabrano listje nanizajo na niti in posuše na zraku, suhe pa potem zložé v kupe, da se zagrejejo in povro. Po fermentaciji liste pobero po velikosti in kakovosti.

Tobakovi listi vsebujejo okoli 2% nikotina, ki je močan alkaloidni strup. Že 0,05 g, kolikor ga je v dveh, treh smotkah, povzroči smrt. Pri kajenju pa gre večina nikotina v dim, nekaj ga ostane v ogorku in le neznatni del pride v kadilca, seveda več pri onem, ki dim vdihava.

Tobak, ki je doma v Ameriki, sade danes po vseh dosti toplih krajih, približno na ozemlju 12 milijonov ha; letna poraba znaša preko 1 milijon ton.

Iz pip za kajenje, ki so jih našli v starih ameriških grobovih, se da sklepati, da so Indijanci kadili tobak že davno pred Kolumbom.

Romano Pano poroča v popisu druge Kolumbove odprave v Ameriko o rabi tobaka za kajenje med Indijanci. Prvo tobakovo seme je prinesel v Evropo l. 1519 Gonzalo Hernandez di Ovideo, bolj potanko pa se je bavil s to rastlino zdravnik Francisco Fernandez de Toledo, ki ga je poslal španski kralj Filip II. v Mehiko, da prouči tamkajšnje rastlinstvo (1560). Ta zdravnik je hvalil tobak, da potolaži žejo in lakoto, da je izborno zdravilo za bolne ude, za težkoče v želodcu itd. Istega leta je poslal francoski poslanik na dvoru v Lizboni Jean Nicot prvi tobak na Francosko. Po njem in pa po indijanskem nazivu za »smotke« ima tobak svoje znanstveno ime.

Kajenje tobaka se je hitro širilo po Evropi in preko nje na vzhod. Že l. 1600 je doseglo Indijo. Cerkvena in posvetna oblastva so to novo razvado zatirala z vsemi sredstvi, toda brez pravega uspeha. Zlasti za tridesetletne vojske si je tobak osvojil vse sloje v Evropi. Izprva so tobak »pili« iz pip. Za Franca II., ki so mu zoper glavobol svetovali njuhanje tobaka, se je navada njuhanja ukoreninila na francoskem dvoru in se dolgo držala zlasti v »višjih« krogih, tudi med ženstvom, ter po samostanih. Do srede 19. stoletja se je smatralo kajenje na javnih prostorih za nespodobno, po nekod pa je bilo prepovedano. V tem času se je pipa umaknila smotki, ob enem pa je prišla k nam iz Rusije švaljčica, ki danes prevladuje med kadilci in si je zavojevala tudi ženski svet.

S. B.

MODA IN DOM

Novi rokavi

O teh skicah vam lahko povemo, da so posnete po pristnih pariških modelih. Rokavi, ki jih vidite tukaj, so novi, so najnovejši in pomenijo za sleherno izvežbano oko pravi užitek.

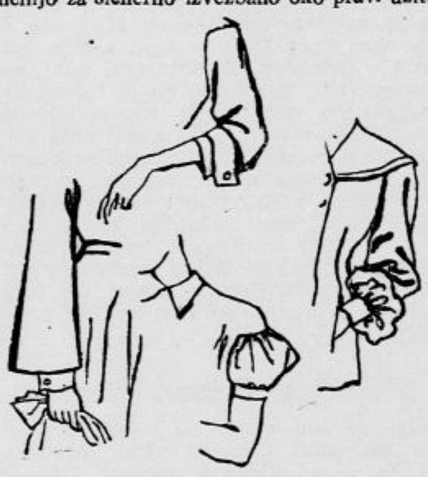

Novi rokavi niso vsi enako dolgi. Kakor vidite, je moda spet sprejela poldolge in tričetrtinske rokave poleg kratkih balonastih rokavčkov in dolgih, v zapestju bogato nabranih rokavov, ki spremljajo moderne kazake.

Za polne postave

Kajpada imajo ženske z nekoliko debelušnimi postavami poleg drugih skrbi tudi skrbi zastran oblek. K sreči jih po navadi ne jemljejo preveč tragično, le včasih nekoliko vzdihnejo, če se spomnijo na svoje vitke prijateljice, ki se jim poda vsaka obleka. Kadar pride nova moda z ljubkimi novimi oblekami, pa

jim je včasih vendarle žal, da si ne morejo privoščiti tega ali onega modernega kroja. In prav zato bi jim radi dali nekoliko nasvetov. Debelušne ženske so namreč lahko očarljivo oblečene, če poznajo vse prednosti in napake svoje postave. Predvsem se morajo oziratj na linijo, nositi morajo vse, kar podaljša. Toda Bog ne daj, da bi bile njihove obleke ohlapne in brez oblike. Mimo, ne preveč pretirano se morajo prilegati postavi, ob pasu pa naj bodo primerno poudarjene. Žive barve moramo debelušnim gospem odsvetovati. Kajpada s tem ne mislimo, da bi se morale oblačiti puščobno in dolgočasno. Temna, z drobnimi belimi in barvastimi vzorci posejana blaga se vedno podajo nekoliko bolj zalitim postavam in so hkrati elegantna in dovolj živahna. Sicer pa je letošnja moda posebno naklonjena debelušnim ženskam, ker prinaša progasta tvoriva, drobno vzorčaste imprimeje, spredaj in zadaj nabrana krila, ki so okoli bokov gladka, koničaste izreze in dvodelne obleke z dolgimi kazaki, ki napravijo postavo vitko.

Vsak dan v tednu nekaj novega

Ponedeljek. Madeže od znoja očistimo z vodo, v kateri smo raztopile boraksa. Če so madeži posebno trdovratni, jih očistimo iz enakih delov žveplenega etra, špirita in salmijaka.

Torek. Zdaj je pravi čas za pomladno čiščenje krvi. Na primer s temle zeliščnim sokom: V možnarju stolčemo enake dele sveže glavnate solate, kreše in svežih listov cikorije, da dobimo kakih 12 dkg soka, ki ga popijemo pred zajtrkom na dušek. Tako ponavljamo nekaj dni.

Sreda. Iz ostankov krompirja napravimo izdatno jed. Mrzel kuhan krompir pretlačimo in ga zmesimo v testo z moko, namočenimi ostanki kruha in vodo. Testu dodamo nekaj soli in primerno množino pecivnega praška ter ga pustimo eno uro počivati. Nato ga razvaljamo za prst debelo, ga zarumenimo v kozici na obeh straneh in ga nekoliko potresemo s sladkorjem, preden ga serviramo.

Četrtek. Prav je, če se lotimo nabiranja cvetov bezga ter jih posušimo v senci. Dobro posušeno cvetje spravimo v tesno zaprti posodi ter ga uporabljamo pozimi za čaj proti prehladu.

Petek. Predmeti iz medenine se lepo svetijo in postanejo kakor novi, če jih očistimo s kisom in soljo.

Sobota. Čajne kolačke iz koruzne moke napravimo iz 20 dkg koruzne moke, 7 dkg masla, 7 dkg sladkorja, 1 jajca, polovice pecivnega praška in polovice vanilijevega praška. Iz tega umesimo testo, ga tanko razvaljamo in izrežemo v poljubne oblike, ki jih položimo na namazan pekač in pečemo v zmerno topli pečici.

Nedelja. Za spremembo si privoščimo solato iz špinače, ki vsebuje mnogo vitaminov! Na prst široke rezance narezano špinačo kuhamo 3 minute, jo dobro odcedimo in ji dodamo nekaj tanko narezanega kuhanega krompirja. Začinimo pa jo z drobnimi rezinami sira, soljo, poprom, oljem in limonovim sokom.

Drobne zanimivosti

Narodna knjižnica v Peruju je zgorela. V Limi je ogenj uničil narodno knjižnico perujske države, ki je vsebovala nad 100 tisoč zvezkov ter 40.000 rokopisov neprecenljive vrednosti. Knjižnica je bila nameščena v poslopju, ki je bilo zgrajeno leta 1568 ter je bilo eno najstarejših poslopij v tem mestu.

Rudniška nesreča na Angleškem. Iz Stockholma poročajo, da se je v nekem premogovniku blizu Birminghama primerila huda nesreča zaradi eksplozije metana. Rudarji so se z naglim begom sicer rešili, vendar jih je 10 umrlo na posledicah zastrupljenja s plinom.

Elektronski mikroskop. V Rimu je predaval te dni dr. inž. Bode v. Borries o elektronskem mikroskopu. S pomočjo te priprave se lahko poveča vsak posnetek 50.000krat. Kemiki, bakteriologi in biologi uporabljajo novo napravo z največjim pridom.

Samuel Hoare je krščen. V madridskih političnih krogih se mnogo govori, da se je sir Samuel Hoare, angleški poslanik pri španski vladi, odvrnil od svoje židovske vere ter prestopil v rimsko-katoliško vero.

Sedem sinov je rodila. Iz Madrida poročajo, da je neka domačinka na Filipinskem otočju v provinci Pang Pang porodila sedem otrok moškega spola. Vseh sedem novorojenčkov je kmalu po porodu umrlo. Rojstvo sedmih otrok hkratu predstavlja v zgodovini medicine doslej edinstven primer.

Nenavadna nordijska ptica v Rossanu Venetu. V okolišu Rossana Veneta je Antonio Gazzola uzrl v zraku nad seboj ogromno ptico sivkasto bele barve. Ptica je nekaj časa krožila nad kurnikom, po katerem so se sprehajale Gazzolove kokoši ter je očividno nameravala ugrabiti piščanca. Gazzola je šel po lovsko puško in ubil ptico s strelom. Roparica je bila iz družine nordijskih sokolov. Merila je z razpetimi krili v širino nad en meter.

100 mornarjev oklopnice »Graf von Spee« se je vrnilo v Nemčijo. Listi v Buenos Airesu poročajo, da se je približno 100 mornarjem s potopljene nemške oklopnice »Graf von Spee« posrečilo pobegniti iz ujetništva v Argentini in Urugvaju ter doseči s pomočjo nemških vojnih ladij domača pristanišča.

Bombardirana francoska mesta. V Vichyju je izšlo uradno poročilo francoske vlade o številu žrtev letalskih napadov med francoskim prebivalstvom v sedanji vojni. Od februarja do 15. aprila letošnjega leta so Angleži z letalskimi napadi pobili 1646 oseb, 3033 pa so jih ranili. V letu 1942. so našteli med žrtvami letalskih napadov 2585 mrtvih in 5646 ranjenih. V letu 1941. je imela Francija zaradi letalskih napadov 527 mrtvih in 1104 ranjene. Največkrat so prileteli sovražni letalci nad francoska mesta: Le Havre, Abbeville, Dunkerque, Brest, Cherbour in Dieppe. Največ mrtvih zaradi letalskih napadov je bilo v Parizu, namreč 1081 oseb. Na drugem mestu je Saint Nazaire z 488 mrliči, na tretjem pa Le Havre s 339 mrtvimi.

Zdravstveno osebje Italije

V Rimu je izšla zanimiva statistika, ki navaja, da razpolaga Italija s približno 100.000 zdravniki, bolničarji, bolničarkami in lekarnarji. Zdravnikov vseh strok je 41.000, lekarnarjev 15.000, živinozdravnikov 4500, babic 16.550, diplomiranih bolničark 3000, zdravniških asistentk in nadzornic podjetij 3000, redovnic, ki opravljajo bolničarsko službo 6340, poleg tega še 3100 drugih nun, sester strežnic Rdečega križa 3000, posebnih diplomiranih bolničarjev za strežbo v bolnišnicah 300, vsega osebja skupaj torej 95.790. Če k temu številu prištejemo še bolniške strokovnjake v uradih za zavarovanje delavcev, ima Italija na polju zdravstva 104.000 aktivnih oseb.

Kaj vem, kaj znam!

233. Odkod izvira beseda tehtelmehtel in kaj pomeni?

234. Koliko ljudi bi lahko spravili v kubni kilometer, če bi jih naložili drugega na drugega?

235. Kakšno barvo ima pepel sežganih diamantov?

*

236. Za računarje.

33/3, 44/4, 55/5 itd.: iz treh enakih številk smo sestavili ulomke, ki nam dado rezultat 11, kajti 33/3 = 11, 44/4 = 11 itd. Na kakšen način bi dobili z istimi številkami in še 0 rezultat 20?

* * *

REŠITVE NALOG 15. T. M.:

229. Števil s štirimi številkami je 9000.

230. Z obema rokama in nogama igrajo orgle, klavir, harfo in harmonij.

231. Hindujci so pripadniki indijske brahmanske vere.

*

232. Križanka.

Vodoravno: 1. telovadba, 7. obzor, 8. R. p. (réponse payé), 10. Ada, 12. pas, 13. ono, 14. en, 15. dan, 17. As (arzen), 18. pomen, 19. ti, 21. mik, 23. iti, 24. žar, 25. nada, 26. Java.

Navpično: 1. terpentin, 2. lo, 3. oba, 4. vzdramim, 5. dr (doktor), 6. atmosfera, 9. Pan, 11. ena, 15. dom, 16. nek, 20. Ita, 22. pav.

WILKIE COLLINS.

Nezadosten dokaz

43 Detektivski roman

Dvajsetsedmo poglavje

VRNITEV

»Pri moji veri, Valerija, mislim, da je blaznost tega stvora nalezljiva in da vas je že okužil!«

Tako je menil Benjamin, ko sem mu povedala, da se hočem v njegovem spremstvu vrniti k Dexterju.

Ko se je zaman na vse načine trudil, da bi me odvrnil od te namere, je vzkliknil:

»Pa pojdiva! Kar brž pojdiva k Dexterju! Pripravljen sem.«

»Dobro, še danes mu bom pisala in jutri ga obiščeva.«

Naslednjega jutra sem prejela pismo od Playmora, ki me je poslednjič svaril:

»Pripravljate se k Dexterju, ki se je jako izpremenil. Moj prijatelj, ki je bil pri njem po opravkih, je bil ves presenečen nad tolikšno izpremembo. Vaš osebni čut vam bo povedal, ali ga smete vzpodbujati, naj še govori o pokojnici. Z druge strani pa gradimo vse naše nade na to, da se bo med tem pogovorom izdal.«

Sledil je pripis:

»Vprašajte gospoda Benjamina, ali je bil dovolj blizu vrat knjižnice, da je lahko slišal vse, kar vam je pripovedoval Dexter o tem, kako je prišel v spalnico gospe Macallanove tisto noč pred njeno smrtjo.«

Vprašala sem Benjamina, ki mi je odgovoril:

»Nimam navade prisluškovati pred vrati, toda nekateri ljudje govore tako glasno, da jih moraš nehote slišati. Med take ljudi spada tudi Dexter. Slišal sem vse, kar je govoril in smatral sem ga za nesramneža.«

»Danes pa morate storiti zame nekaj več kakor samo poslušati: sedeti morate za Dexterjevim hrbtom tako, da on vas ne bo videl, da pa boste vi lahko videli mene. Počakali boste, da vam dam znak, tedaj pa začnite zapisovati vse, kar bo govoril Dexter, dokler vam ne dam drugega znaka, da lahko prenehate.«

»Razumem.«

To pot nama je odprl vrata vrtnar. Očitno je dobil že navodila glede najinega prihoda.

Ko sva šla skozi vežo, sem opazila, da Benjamin ni odložil palice.

»Vam ne bo palica na poti?« sem ga vprašala.

»Ne, pač pa mi utegne koristiti,« je odvrnil čemerno. »Nisem pozabil, kaj se je bilo zgodilo v moji knjižnici.«

Šla sva v zgornje nadstropje in našla Dexterja zaposlenega; znašal se je nad ubogo Arielo.

»Vstopite, vstopite!« je klical. »Slabe volje sem in pravkar krotim Arielo.«

Zagledal je Benjamina na pragu in potisnil je svoj voziček proti vratom.

»Kdo je ta gospod? O, že vem, tisti plemič, ki sem ga smatral za pribežališče nesrečnih, ko sem ga videl prvič. Zdi se mi, da prihajate zdaj v drugi obleki. Prihajate kot pravica maščevalka, a ni vam je treba izvršiti, kajti ta gospa je luč mojega življenja in ne bom ji odtegnil svojega spoštovanja. Dajte mi roko, luč mojega življenja, kot dokaz, da ste mi oprostili. Dal vam bom na njo en sam spoštljiv poljub.«

Pobožno mi je poljubil roko, nato mi jo je z globokim vzdihom izpustil.

Vzela sem najbližji stol, med tem ko sem mignila Benjaminu, ki se je namestil za Dexterjevim hrbtom, tako da mi je lahko videl v obraz.

Tako sem mogla opazovati Dexterja in priznam, da se mi je smilil, v kolikor nisem mislila na razlog, ki me je privedel v njegovo hišo in na sumnjo o njegovi krivdi, ki mi jo je vsejal v srce advokat Playmor. Smilil se mi je in on je to opazil.

»Hvala vam,« je dejal. »Vidite, da sem bolan, in smilim se vam. Hvala vam, razveselili ste me s svojim obiskom. Ali še vedno ljubite vašega moža?«

»Ljubim ga vedno bolj nežno.«

»In čemu ne greste k njemu?«

»Iz istega razloga, zaradi katerega sem vas prvič obiskala.«

Brala sem v njegovih očeh izraz začudenja in tesnobe.

»Ali je res mogoče, da ne morete pozabiti te mračne zadeve? Ali še vedno vztrajate pri svoji nameri, da razjasnite skrivnost v Gleninchu?«

»Še vedno in nadejam se, da mi boste radi pomagali.«

»Toda kako? Ne morem izpremeniti dejstev. A vsekakor bom poskusil. Dejal sem vam že, da je utegnila biti odsotnost gospe Beaulyjeve le njena prekanjenost, da bi odvrnila sum od sebe; dejal sem vam tudi, da ji je lahko podala strup služabnica, se vam to ne zdi verjetno?«

»Ne. Ali je imela služabnica kak razlog, da bi bila neprijateljsko razpoložena do uboge gospe Macallanove?«

»Nihče ni imel razloga, da bi jo sovražil,« je dejal nasilno. »Bila je je sama dobrota in milina, nikdar ni nikogar razžalila. Pustimo to mučenico v miru počivati.«

Zakril si je obraz z rokami in po vsem telesu je vzdrgetal.

Ariela je vstala s svojega stolčka, na katerem je sedela in stopila k meni.

»Vidite teh deset kremplјev?« mi je zašepetala in pokazala svoje nohte; »če boste še malo mučili gospoda, ...pa jih boste čutili vseh deset na vašem vratu.«

Benjamin je vstal; videl je njene kretnje, ne da bi bil slišal njene besede. Mignila sem mu, naj ostane na svojem mestu. Ariela se je vrnila na svoj stolček in pogledala gospodarja.

»Ne jokajte, gospod,« je dejala. »Pripovedujte mi kako vašo zgodbo, eno izmed tistih, ki me navdajajo s strahom, da moram vpiti.«

Dexter se je samovšečno nasmehnil.

»Kakor sem vam bil že dejal, znam dobro pripovedovati dramatične zgodbe, to bitje je živ dokaz tega. Lahko študirate psihologijo, ko jo vidite, kako posluša moje zgodbo. Hočete videti? Pripovedoval ji bom neko zgodbo in videli boste. Moja iznajdljivost je neizmerna.«

Bila sem v zadregi. Biti sem morala previdna, ko sem ga spravila s pogovorom o pokojni gospe Macallanovi iz ravnotežja, zdaj pa nisem vedela, kako naj speljam razgovor nazaj na predmet, ki me je zanimal.

»Zgodbo! Zgodbo!« je mehanično ponavljala Ariela.

»Pustimo zgodbe,« sem dejala. »Mnogo važnega moram povedati gospodu Dexterju.«

Ariela je preteče dvignila roko, toda gospodarjev glas jo je zadržal.

Ukazal je, naj mu prinese njegov burgundec, ki je kmalu pokazal svoje dejstvo in mu pregnal jezo z obraza in iz oči.

»Zdaj pa zgodba!« je vzkliknil.

»Ne, gospod Dexter, govoriti moram z vami; ni mi do tega, da bi poslušala vaše zgodbe.«

»Ni vam do tega? O, razumem, to je le izgovor, mislite, da sem izčrpal svojo iznajdljivost. Pokažem vam, da se motite. Moja zgodba vsebuje vse to, kar vas zanima, to je zgodba neke gospe in njene služabnice.«

Zgodba neke gospe in njene služabnice? Ali je hotel na ta način znova izpregovoriti o gospe Beaulyjeve in njeni služabnici? Ali je zares vedel kaj takega, kar bi me moglo zanimati, ali pa je bila to le nova zvijača, da me odvrne s prave poti?

In Dexter je jel pripovedovati svojo zgodbo, v obliki razgovora med gospo in služabnico, med katerim gospa nagovarja služabnico, naj zastrupi plemenito in milo bitje, ki ji je ovira na poti do sreče. Ker se služabnica upira, ji pokaže gospa njeno pismo, ki ga ima v svojih rokah in ji lahko škoduje z njim. Ženska se naposled vda, toda pristavi: ‚Gospa, vrata so zaklenjena in bolničarka je odnesla ključ...‘«

SPORT

Boj za točke — in še kako!

Hermes je premagal Mars, Mladika pa Korotan — Spet ostra igra dveh domačih enajstoric

Ljubljana, 17. maja.

Prizorišče je spet Hermesov stadion v Šiški, gledalcev je spet do 800 — kakor zadnjič. Vreme je prijetno hladno po kratkem dežku, ki je samo pobrisal prah z zelene trate. Ura je 16. Na igrišču sta obe moštvi II. razreda za svoj prvenstveni obračun — Mladika in Korotan. Stanje je 3:0 za modre Mladikarje, pravkar se je začela druga polovica tekme. Sodniške posle opravlja g. Vesnaver.

5:1 za Mladiko

Mladikarji imajo besedo; niso tako povezani kakor smo jih že hvalili v nekaterih letošnjih tekmah, toda vendar je vsa pobuda le pri njih. Korotanci imajo mnogo opravka, da se otepajo njihovih naglih prodorov, največ po zaslugi izredno urnega Trškana, ki je že prej enkrat pogodil v črno. In komaj mine nekih 20 minut, je že spet on tisti, ki se odtrga od ostalih in neubranljivo vnovič potrese mrežo bratrancev z Rakovnika. Toda tudi potem kaže še vse tako, da Korotanci ne bodo ušli samo s tem dovolj zvenečim porazom, kajti napad modrih je kakor privezan na usnje. Zato se nič ne čudimo, ko Trškan — zakaj ne pazijo bolj nanj ti kratkovidneži — ponovno ukle vsem in zapiči nov zgoditek med drogove. 5:0 za Mladiko Ko teče prav 45. minuta, pa so Korotanci tik pred vrati Mladike, še enkrat med redkimi nevarnejšimi prilikami. In prav ta hip se zasmeje Eckerju zrela pozicija, ki je ne zgreši in spravi v mrežo častni gol za svoje. Izid 5:1 in konec.

3:0 za Hermes

Potem nastopijo tekmeci iz I. divizije — rdeče-modri Marsovci in belo-modri Hermežani. Sodniški trio sestavljajo Deržaj kot glavni ter Vesnaver in Safošnik kot stranska. Ura je 17.07 — in zdaj začnejo. Postavili so se v starih sestavah, če izvzamemo Thumo na desnem krilu Hermesa; vsi ostali so isti kakor v zadnjih tekmah proti Dopolavoru t. t. odn. Ljubljani. Zdaj pa poglejmo glavne beležke o poteku dogodkov:

Hermes začne z velikim poletom in že do 3. min. šteje v dobro dva kota — brez koristi. Še enkrat tako dolgo moramo čakati, da pride Mars na nasprotno stran, toda nevarni strel ostane v rokah vratarja. Toda takoj nato spet govori H. in spet šteje kot v dobro — brez nesreče za nasprotnika. In kar naprej so šiškarji na drugi polovici igrišča, tako nevarni, da so skoraj že zaslužili prvi uspeh v številkah. sele četrt ure teče ta igra in že ponovno je prvi gol za H. — skoraj na nitki. Pritisk domačinov je zmerom hujši. V 18. min. — po dveh novih kotih zanje — pridejo spet enkrat do strela in gola. Toda vratar reši prav na črti (ali tudi ne?) in izid je še zmerom remis. Prav na redko se igra prenese in le za kratke odlomke v prid Marsovcev, za tem pa spet gospodarijo Hermežani. V 27. min. obleži Bačnik po silnem naletu v gneči, toda žoga le ne najde prave poti. M. strelja tudi že četrti kot, toda njegove akcije pred vrati so komaj opazne. Ozračje se gosti; sodnik mora svariti in kaznovati. Proste strele pošilja Slamič pred vrata, toda šiškarji stojijo kakor zid. Do polovice ostane brez zgoditka.

Tudi po odmoru gre vse močno pod taktirko gospodarjev stadiona. V 6. min. Zadravec zruši Fajona; prosti strel obtiči ob zidu H. Tempo popusti; oboji preganjajo žogo po sredi travnika, kajti strah pred prvim golom nalaga veliko odgovornost. V 18. min. ima M. karte v rokah; Zajic krene na pravo pot, toda dva Hermežana ga položita na tla. Prosti strel (to je bila enajstmetrovka) ne prinese spremembe. Sodnik mora napenjati oči; igra postaja ostrejša. Zdaj smo v 22. min.; Brodnik prejme žogo precej daleč in pošlje visoko žogo na Mag'stra. Mož ne računa na presenečenja in to je 1 : 0 za H. Potem je še huje; naleti so zmerom češči. Brodnik zapusti igrišče, toda 4 minute pozneje dobi Aljančič prikladno žogo in že je 2 : 0 za H. Zdaj je H. spet kompleten in igra se nadaljuje v precej bojevitem ozračju. Igralci ne izbirajo sredstev in udrihajo po vsem, kar jim pride pod noge. Nekateri prizori so samo še opravičljivi, ker gre za točke. Zdi se, da je v številkah končano, toda 3 minute pred koncem se znajde Župan z levega krila z žogo pod nogami in res zadene še enkrat. Potem ni več mnogo novega in 3 : 0 za H.

TRI BESEDE O MOŠTVIH

Zmagovalci Hermežani, ki so včeraj spet slavili vrnitev v stari tir, so zapustili najboljši vtis po svoji požrtvovalnosti in volji do zmage. Moštvo, ki je zadnji čas preživljalo majhno krizo, je včeraj zastavilo kakor prerojeno in si je zmago nad svojim »večnim« nasprotnikom pošteno zaslužilo. Doseženi goli seveda niso bili plod kakšne tehnične premoči nad nasprotnikom, temveč samo nagrada za brezprimerno ambicijo, s katero so odigrali to partijo. Sicer pa velja za obe enajstorici, da sta odigrali eno onih značilnih prvenstvenih tekem, v katerih štejejo samo goli, so pa o njej slej ali prej pozabljeni vsi nešteti prizori, ki so hudo razočarali ljubitelje pravega nogometa. Eno je treba priznati Hermesu, da je pridno delal in za svoje delo zaslužil plačilo v prav zvenečem izidu in dveh pomembnih točkah v tabeli.

Marsovci so to pot izgubili rdečo nit. Pri vsej dobri volji in kljub velikim naporom, ki se jih niso strašili niti rutinirani borci kakor so Slamič, Doberlet in še drugi, niso mogli ustaviti silnega navala nasprotnikov in morali nazadnje priznati, da sta včerajšnji točki njihovi. Enajstorica je klonila prav za prav že v prvih odlomkih igre in je potem bilo samo še odvisno od okoliščin, kdaj in kako bodo nasprotniki spremenili svoj elan v številke. Slabši del moštva je bila napadalna vrsta, ki si nikakor ni mogla ustvariti čiste situacije za strel, nekaj takih pa je brez potrebe pognala v oblake.

DVE BESEDI O IGRI

Kakor že zadnjo nedeljo je tudi ta domača prvenstvena tekma imela nekaj precej ostrih in nelepih vložkov, ki gredo to pot v breme Marsa. Tudi Marsovci se včeraj, kakor poraženi predzadnjega termina, niso mogli sprijazniti s tem, da se jim neizbežno bliža izguba, in tudi oni so v drugi polovici igre precej izdatno posegali po nedovoljenih sredstvih, glede katerih pa tudi Hermežani niso baš začetniki. Tako je prišlo, da smo mestoma spet prisostvovali nogometnemu dvoboju, ki nas ni navdajal z napetim pričakovanjem, kaj in kako bo odslej s točkami in častmi, temveč bolj s pritajenim strahom, ali in koga bodo naslednji hip spet odnesli s terena s polomljenimi udi. Res je, da nogomet ni ping-pong in da sportna in prvenstvena borba potegne v svoj vrtinec še tako mirnega igralca, toda mimo tega morajo le veljati neke meje, ki jih je treba spoštovati za vsako ceno. In včerajšnja tekma je žal spet dala nekaj gradiva k onemu poglavju, ki smo ga načeli že pred tednom dni, da naj naši nogometni in sportni forumi brezobzirno posežejo med te sportne vrste in ne glede na desno in levo uvedejo najstrožji red in disciplino.

BESEDA O SODNIKU

Ni običaj — in tudi načelno smo se že pred leti odločili, da se v poslovanje naših nogometnih sodnikov ne bomo vmešavali javno, ker za to formalno nimamo pogojev — toda to pot bi tudi o sodniku radi zapisali nekaj misli. Sodnik g. Deržaj je bivši dolgoletni nogometaš in gotovo eden najboljših poznavalcev nogometne igre v praksi, toda včeraj je imel spričo nekaterih kočljivih situacij zelo težak posel. Brez dvoma je velika njegova zasluga, da se je igra sploh končala brez neprijetnejših posledic po vsem tem, kar jo je »krasilo« v zadnjem delu drugega polčasa, toda prav tako pa drži tudi, da je pri nekaterih odločitvah ukrenil le približno pravilno in skoraj tudi odločilno vplival na potek in izid vse tekme. Gotovo bi bil vsak drugačni izid prav tako slučajen kakor je sedanji, toda dva dogodka iz obeh polčasov (v 18. min. pred odmorom in prav takrat po odmoru) bi bila bržkone zasukala dogodke, čeprav ne spremenila. Ko smo že pri sodnikih, pristavimo tudi zanje javno prošnjo, naj pritegnejo vajeti in držijo nogometaše v pravih mejah, ker — res ni nobenega opravičila za fizična obračunavanja, ki nam vzdržujejo sport in sportno misel. Kdor tega ne razume in ne zna, naj ostane rajši doma!

*

V predtekmi je rezervna sestava Marsa zmagala nad enakimi nasprotniki iz Hermesovih vrst z 2 : 0.

*

Tekmovanje za domače nogometno prvenstvo se bo nadaljevalo prihodnjo nedeljo (23. t. m.) z naslednjima tekmama:

Ljubljana—Dopolavoro t. t. (iz I.) in Vič—Žabjak (iz II. divizije).

V Italiji so igrali

. . . tretjo kvalifikacijsko tekmo za obstanek v diviziji A, in sicer Triestina in Bari v Modeni. Triestinci so zmagali še enkrat v tem dodatnem delu prvenstva, in sicer s 3:2 (2:1). Zaradi tega izida imata zdaj ostala udeleženca teh tekem enako število točk (1) in bosta morala še igrati med seboj, da se določi, kateri izmed njiju bo odšel v divizijo B.

. . . eno izmed kvalifikacijskih tekem za prestop iz divizije C v divizijo B v Gorizii, v kateri je Gorizia zmagala nad svojim najnevarnejšim nasprotnikom Parmo z 2:0. Sedaj vodi enajstorica iz mesta ob Isonzu v svoji skupini brez neposrednega zasledovalca in ji je pot navzgor bolj ali manj že na stežaj odprta.

. . . zaostalo prvenstveno tekmo iz divizije B v Brescii, v kateri je Brescia gladko premagala Spezio s 4:2 in tako potisnila nekoč tako mnogo obetajoče moštvo iz Spezie daleč v sredino tabele.

. . . štiri tekme za italijanski pokal, po katerih bodo odslej ostali v tej pomembni konkurenci le še štirje kandidati, in sicer Torino, Roma, Venezia in Genova. V nedeljskih tekmah so bili doseženi naslednji izidi: Torino—Milano 5:0, Roma—Lazio 2:1, Venezia—Udinese, 3:0 in Genova—Bologna 5:2.

s— **Madžarski nogometaši zmagali v Švici.** Pred 25.000 gledalci je bila v nedeljo v Ženevi meddržavna nogometna tekma med Švico in Madžarsko. Gostje so zmagali zasluženo s 3:1.

s— **Zbor lahkoatletskih sodnikov.** Naprošam vse gg. sodnike, da se danes v torek, javijo na stadionu ob Vodovodni cesti vsaj do 15.45. — Predsednik.

Križem sveta

Zbirka redkih dišav. Ameriški kemik Ralt Bienfang Norman iz Oklahome je po dolgih letih sestavil zbirko redkih dišav. Leta 1940. je dosegla zbirka imenovanega učenjaka 286 primerov, dve leti pozneje pa se je pomnožila že na 400 vzorcev. Zdaj sestavlja imenovani kemik zbirko dišav izključno ameriškega izvora.

Angleži posnemajo italijanske metode. Italijanski listi poročajo, da se je v Palestini sestala posebna komisija palestinskih kmetijskih tehnikov, ki je obiskala Cirenaiko. Komisija je pretresala uspehe, ki so jih dosegli italijanski kolonisti v Libiji. Italijanske metode, ki so se na afriškem ozemlju dobro obnesle, bodo pri obdelovanju zemljišč uvedli tudi v Palestini.

Sloviti ljubljanski vrtovi

Ljubljana je že nekdaj slovela kot mesto vrtov — Znamenit je bil Cojzov nasad ob Gradišču

Ljubljana uživa sloves vrtnega mesta; stari okraj obdajajo novejše četrti s številnimi vrtovi, tako da se mesto tu in tam vprav utaplja v zelenju in ob svojem robu postopno prehaja v zelenje gozdov, travnikov in njiv. V Ljubljani zaradi tega človeka ne teži tako vzdušje mesta s svojo sivino, dimom in soparo; ne legajo tako nanj sence mračnih poslopij in tovarniških dimnikov. Letni časi prodirajo tudi v središče mesta, narava se ni odpovedala tudi tu povsem svojim pravicam. Tako nas na pomlad spominjajo vsaj cvetoči kostanji, zelene tratice malih parkov ali okrasno grmičje. Od čas do časa zadiši po naših ulicah po svežem zelenju; sladek gozdni zrak zaveje od zahoda, od tivolske strani ali nam pa sape prinašajo pozdrav zelenega Golovca. Toda tu so še številni zasebni vrtovi, tako da je mesto tudi v tem pogledu, pri blažitvi svojega ozračja, precej samostojno. Skoraj prav tako lepo je v nekaterih naših četrtih kakor na deželi. V Rožni dolini je bilo prejšnje tedne še celo lepše kakor v vaseh sredi cvetočih jablan. Vse je cvetelo, da so se hiše vprav skrivale v pravih gozdovih cvetočega drevja; vse ozračje je bilo prepojeno z vonjem cvetja in zelenja, da je bilo mesto povsem pozabljeno. Tudi Ljubljana doživlja svojo pomlad.

Tradicija ljubljanskih vrtov

Stare slike nam kažejo Ljubljano že v prejšnjih stoletjih kot mesto vrtov. Mestno območje je bilo tedaj sicer mnogo manjše in večina najlepših vrtov ali zelene površine je bilo zunaj mestnih mej. Tako so govorili o Podturnu, sedanjem Tivoliju kot kraju »pri Ljubljani«. Tudi samostanskih in plemiških vrtov niso vključevali v mesto, ker so bili zunaj mestnega obzidja. Ob neki prilik smo že pisali, da stara Ljubljana, to se pravi mesto ob Gradu, ni imelo nasadov, če izvzamemo grajske gozdove, ki so bili naravni »nasad«. Tedaj je bilo vse v miniaturi in miniaturi je bil tudi park ali »promenada«, lipa na Starem trgu, središče javnega družabnega življenja na prostem, kjer so tudi plesali. Toda če so bili sami meščani stisnjeni na tesen prostor, kjer ni bilo dovolj prostora niti za dovolj široke ulice in zračne hiše, so imeli tem lepše in večje nekateri plemiči tik ob mestnem obzidju.

Stara kulturna tla

Še pred dobrimi sto leti je bilo Gradišče ne le uradno, temveč dejansko predmestje, redko naseljeno. Govorimo o Gradišču v širšem pomenu besede, o kraju na zahodni strani sedanje Vegove ulice tja proti nekdanji Tržaški cesti (zdaj Cesta Viktorja Emanuela III.). Pravo Gradišče je ozemlje, kjer je stala rimska Emona. V starih časih so naši predniki začeli imenovati z imenom gradišče kraje, kjer so našli razvaline iz »ajdovskih časov«. Zdi se, da so se takšnih krajev tu in tam izogibali ter da so se raje naseljevali v bližini grobelj kakor da bi zidali svoja bivališča na njih. Tako je ostalo tudi Gradišče dolgo nepozidano. Ljubljana je nastala blizu kulturnih tal stare Emone, ne na njih. Nekoliko presneča na prvi pogled, da so bili na tleh nekdanje Emone in v neposredni bližini najlepši vrtovi, odnosno, da je bila tam — in da je še — najrodovitnejša zemlja. Najlepša črnica je na ozemlju nemške komende ob Mirju in v Krakovem. Prav tako je lepa zemlja na vrtovih v Gradišču, ob Erjavčevi cesti, na nunskem vrtu. Vse kaže, da je tu zemlja sprstenela po več stoletij dolgem obdelovanju. To so v resnici stara kulturna tla. Tu so bili v prejšnjih stoletjih najlepši plemiški vrtovi, kar se seveda mora poznati vsaj nekoliko v kakovosti zemlje še dandanes. Ni tudi zgolj naključje, da so se v Gradišču začeli naseljevati vrtnarji. Pred desetletji je bil ob sedanjem dramskem gledališču velik vrt Herzmanskega. Ob Gregorgorčičevi ulici je še zdaj vrtnar. Blizu je bil tudi vrt Korzike.

Pozabljeni Cojzovi vrtovi

Dolgo ni bilo znano, da so bili v Gradišču znameniti Cojzovi vrtovi. Zgodovinarji so sicer imenovali večkrat Cojzove nasade, a prevladovalo je prepričanje, da je treba Cojzov nasad istovetiti s Cojzovim drevoredom na sedanji Cojzovi cesti, ki jo Ljubljančani še zdaj imenujejo Cojzov graben. Raziskovalci ljubljanske preteklosti so govrili o Cojzovih vrtovih kot edinem večjem sprehajališču Ljubljančanov. Toda drevoreda na južni strani Cojzove hiše ne moremo imenovati velikega sprehajališča in ne moremo si misliti, kako bi bilo mogoče tam prirejati večje slovesnosti in veselice, kakršne so v Cojzovih nasadih prirejali v resnici. Če vemo da je Cojz lepo uredil drevored ob svoji hiši, kjer je bil nekdaj mestni jarek vzdolž obzidja, nam postane razumljivo, zakaj so pozneje ta nasad začeli istovetiti z velikimi Cojzovimi vrtovi ki so bili kmalu pozabljeni, ker so bili opuščeni v začetku prejšnjega stoletja.

Cojzovi nasadi v Gradišču

Novejši zgodovinarji vendar niso mogli vsi verjeti, da so bili veliki Cojzovi vrtovi istovetni s Cojzovim drevoredom. Tako je trnovski župnik Ivan Vrhovnik pisal, da so Cojzovi vrtovi segali od križišča Rimske in Tržaške ceste do nunskega obzidja. V njih je bil velik drevored lip in po tem drevoredu se je imenoval gostilničar Valentin Brence »Alleewirt«. Vrhovnik je podpiral svojo trditev z Dimitzovim člankom v »Vodnikovem spomeniku«; v tistem članku je zgodovinar Dimitz opisoval Vodnika kot arheologa in zgodovinarja in je omenil, da je Vodnik raziskoval tudi zemljišče na Mirju in na sedanjem Napoleonovem trgu, pa tudi v lipovem drevoredu na vhodu Tržaške ceste. Zgodovinar Vrhovec je pa omenjal, ko je opisoval v Ljubljanskem zvonu ljubljanska sprehajališča, tri »promenade« zunaj mesta: Prule, Cojzov vrt in Lepi pot v Gradišču. Pripomnil je: »... če ni sicer Lepi pot spadal k Cojzovemu vrtu in ni bil del njegov.« Dr. R. Andrejka, ki je pojasnil in dokazal, kje so bili Cojzovi vrtovi (Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo leta 1934), poroča dovolj izčrpno o tem, kaj so pisali o Cojzovih vrtovih drugi zgodovinarji ter omenja, kaj je zapisal Vrhovec. »Cojzov vrt je bil, če se ne motim, tam kjer je danes vrt in hiša št. 20 na oglu Rimske in Tržaške ceste.« Andrejka pojasnjuje, da je Vrhovec mislil, da so se Ljubljančani hodili sprehajat ob koncu 18. st. na Cojzov vrt, ki ga je kupil Cojz od grofa Turjaškega. Pravilno bi bilo: od grofa Lamberga. Dokler je bil vrt last grofa, je bil najbrž ljudstvu nepristopen. Vrhovec je pravilno sklepal, da je moral biti Cojzov vrt velik, ker so v njem vozili s kočijami, tam prirejali veselice in sprejemali tudi odlične goste. Tam se je mudila l. 1790 tudi princesa Elizabeta, ki je potovala iz Inomosta skozi Ljubljano.

Določitev kraja Cojzovih vrtov

Andrejka je povsem točno dognal, kje so bili veliki Cojzovi vrtovi ki jih je Cojz vzdrževal do l. 1817. Andrejka je proučil sezname lastnikov zemljiških in stavbnih parcel, priloženih mapnemu operatu katastralne občine Gradišče, in druge vire. Po teh virih so Cojzove vrtove setavljali dve manjši stavbni parceli št. 50/1 in 50/2 — pristava in hlevi — in velika zemljiška parcela številka 36. k. o. Gradišče, in sicer v površini 5 oralov in 1413 kvadratnih sežnjev, torej skoraj 6 oralov. Meja te parcele je držala od tedanje Zergollernove, pozneje Kržišnikove hiše št. 58 Gradišče, od ogla tedanje bivše Bleiweisove in Rimske ceste (pozneje last M. Hrovatina), ob vzhodni meji nekdanje Tržaške (zdaj Viktorja Emanuela III.) do nunskega zidu, ob tem zidu proti vzhodu do vrtov parcela št. 30, last Ivana Mateja Castagne, tovarnarja kanditov v hiši št. 29 Gradišče (zdaj Nunska ulica 7). Od tam je meja držala proti jugu vzdolž Castagnovih vrtov, prešla kraj, kjer je zdaj Erjavčeva cesta (tedaj ceste še ni bilo) na zahodnem koncu Pollakove ulice ter dosegla onstran sedanje Erjavčeve ceste Cojzovo pristavo, ki je spadala k vrtu in ki je še ohrhanjena dandanes. — Cojzovi vrtovi so tako zanimivi, da je prav, če njihovim zanimivostim posvetimo še ob drugi priliki nekaj pozornosti.

†

Vdani v Njegovo voljo sporočamo, da je danes po kratkem presledku enega tedna sledila svoji zlati mamici v večnost naša neizmerno ljubljena hčerka, sestra in nečakinja

POLONCA

K večnemu počitku jo bomo spremili v torek, dne 18. t. m. ob 3. uri popoldne z Žal — kapele sv. Andreja — na pokopališče k Sv. Križu, kjer jo bomo položili k njeni ljubljeni mamici.

Ljubljana, dne 16. maja 1943.

Globoko žalujoči:
Dr. VEBER FRANCE, univ. profesor;
FANIKA, sestra; TOMAŽ, brat
in ostalo sorodstvo

†

Globoko potrti sporočamo vsem sorodnikom, prijateljem in znancem, da je umrla po dolgi in mučni bolezni v 88. letu starosti naša nadvse ljubljena, nepozabna mama, stara mama, teta in tašča, gospa

Franja Pretnar

Pogreb nenadomestljive pokojnice bo v torek, dne 18. t. m. ob 4. uri popoldne z Žal — kapele sv. Frančiška — k Sv. Križu.

Ljubljana, Tržič, Zabreznica, dne 17. maja 1943.

Žalujoči:
IVANA, por. PERIČ, hčerka; IVAN, ANTON, MARTIN, JOSIP, ALOJZ, sinovi — in ostalo sorodstvo

A. ALEXANDER: 43

POZABLJENI NAPEV

ROMAN

20. POGLAVJE

Nihče izmed Manhattanovih sorodnikov ni bil opustil upanja, da izsledi morilca in si s tem pridobi pravico do milijonske dediščine. Vsak je ubiral svojo posebno pot, in uradniki so imeli preko glave dela z jalovim rešetanjem nesmiselnih ovadb, ki so se stekale na policijskem ravnateljstvu.

Tudi Rolph Wubbels je imel svojo posebno pot, le s to razliko, da je bila igra razgovora s kapitanom Hearnom bistveno različna od prvotne, kajti vrli mož zdaj ni več mislil na to, da bi pritegnil policijo. Vtis, ki ga je bil odnesel iz pomenka s kapetanom, je bil kar porazen.

Ko je Wubbels sedel z gospo Isacikovo v njenem starinsko opremljenem salonu je le-ta ugibala, čemu naj se bolj čudi: Wubbelsovemu nenadejanemu obisku ali njegovi neobičajni ljubeznivosti. Za vsak slučaj je bila proti njemu zelo udržana, čeprav se je nepričakovani gost hlinil, kakor da tega ne opaža. Kadar je le prekratko odgovorila na kako njegovo vprašanje, se je obrnil k Wilburju ki je listal po nekem magazinu in s tem razločno kazal, da se niti od njega ne sme nadejati bolj zadovoljivih odgovorov.

Ko je porabil za prazno in pusto slepomišenje dobršne pol ure se je Wubbels nazadnje odkrito lotil stvari.

»Vidite, gospa,« je rekel z vso opreznostjo, ukvarjaje se s smotko ki ni hotela vleči, »mislim, da se zapletamo v jalovo in zaradi tega nespametno medsebojno tekmovanje.«

»Kako mislite to?« je vprašala ona in premerila sobesednika od glave do nog.

»Kako?... Stvar se mi zdi kaj preprosta: vsi skupaj vemo dovolj, da lahko spravimo Manhattanovega morilca pod ključ. Kar vemo vsak zase, pa niti zdaj ne zadostuje v ta namen, niti ni upanja, da bi kdaj zadostovalo. In tako se bomo morali obrisati za Manhattanovo dediščino, ki bo prišla v roke teh prekle... ne zamerite: teh nepotrebnih dobrodelnih zavodov.«

»In kaj sledi iz tega uvoda?« je vztrajala gospa, ostro gledaje »dragemu« sorodniku v oči.

Wubbels se je napel:

»Sledi to, gospa, da se moramo zvezati med seboj, z združenimi močmi zgrabiti morilca za vrat in si razdeliti dediščino.«

»Izvrstna misel!« se je oglasil Wilbur.

»Tiho bodi!« ga je zavrnila mati. »Ne dopustim, da bi bilo to tvoje pravo mnenje... Gospod,« je rekla nato in se veličastno obrnila k Wubbelsu, »vaš predlog je nesprejemljiv. Wilbur je zločincu že na sledi. Čez dva, najdalje čez tri dni ga bo prijel... Da, tako je in nič drugače!« je jezno vzkliknila, videč, da se Wubbels porogljivo muza. »Wilbur je bister dečko in ve, kaj hoče. Sicer pa je vaš predlog očiten dokaz, da ste spoznali jalovost svojih prizadevanj in se zaradi tega skušate okoristiti z uspehi tistih, ki so pametnejši od vas.«

»Motite se, gospa,« je Wubbels hladno pripomnil. Izvlekel je listnico in vzel iz nje ovoj, ki ga je položil na mizo, vendar tako, da je ostal naslov skrit. »Tu imam novico, ki je odločilne važnosti!« je zaklical in udaril s pestjo po višnjevem ovoju. »To pismo nam daje Manhattanovega morilca v roke!«

»Tako?« je dokaj presenečeno zategnila gospa Isacik. A hitro se je opametovala. »Če je res, kar pravite, »je nadaljevala, »zakaj še čakate in ne vtaknete sami Manhattanove dediščine v žep?... Nu, odgovorite! Menda ne mislite trditi, da bi iz golega velikodušja radi tudi nam naklonili delež dobička?«

»Oh, nikakor ne!« je malce negotovo odvrnil Wubbels. Vstal je in jel hoditi po sobi sem ter tja. »Evo... ahm!... Imam pač vzroke, da tako ravnam! In vi!...«

Premolknil je in potegnil na uho. S hodnika je bil začul razburjene korake. V naslednjem trenutku so se vrata silovito odprla in pokazal se je gospod de Wood.

»Wubbels!« je zavpil, ne meneč se za navzočnost hišne gospodinje. »Hitro pojdi z menoj!«

»Kaj pa je?« je osuplo vprašal Wubbels.

»Hitro! Kapetan Hearn hoče že drevi...«

Wubbels je planil, kakor bi ga bil pičil gad.

»Molči!« je siknil.

»Hotel sem reči...« De Wood je v vidni zadregi iskal besed. »Jaz... jaz...«

»Pojdiva!« je vzkliknil Wubbels. Vzel je klobuk, ki ga je bil položil na stol in krenil proti izhodu; preden pa je odšel, se je še enkrat obrnil in srdito zaklical: »Svojega ravnanja se boste kesali gospa! Zdaj bova delala vse sama! Klanjam se!«

Vrata so se bila komaj zaprla za njim, ko je Wilbur poskočil.

»Pismo je pozabil, mama!« je rekel in vzel ovoj z mize. »Takoj pohitim za njim, da mu ga vrnem.«

Gospa Isacik se je zapodila vanj kakor furija.

»Saj nisi znorel!« je zavreščala. »Sèm ga daj.« Iztrgala mu je ovoj, vzela list, ki je bil v njem, in vrnila ovoj sinu.

»Ná, prazni ovoj mu nesi! Pismo potrebujeva sama.«

»A to je nepošteno, dear mother!« se je Wilbur uprl.

»Kar stori tvoja mati, ni nikoli nepošteno, čeprav bi se utegnilo tako zdeti. Pisma ne ukradem razumel? Samo prisvojim si ga.«

»Da, dear mother, prisvojiš si ga,« je Wilbur ubogljivo odvrnil.

Potem je planil na vrat na nos po stopnicah in dohitel Wubbelsa baš v trenutku. ko je hotel ta stopiti v avtomobil. Mladi človek mu je izročil ovoj in zardel do las, kar je utegnilo biti posledica naglega teka ali pa slabe vesti. In res ga je močno gnalo, da bi Wubbelsu povedal, kako je bilo s pismom.

Urejuje: Davorin Ravljen — Izdaja za konzorcij »Jutra«: Stanko Virant — Za Narodno tiskarno d. d. kot tiskarnarja: Fran Jeran — Za inseratni del je odgovoren: Ljubomir Volčič — Vsi v Ljubljani